

Praktijkportfolio

(uitgave 2014)

Animal Friends Heerlen

Naam: _____

Klas: _____

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Externe beoordelaar	7
Handelingenlijst Hanteren / Fixeren / Geslachtbepaling	9
Hanteren/ fixeren & seksen konijn en knaagdieren	11
Hanteren/ fixeren & seksen honden en katten	33
Hanteren/ fixeren / seksen vogels	47
Hanteren / fixeren paard.....	59
Hanteren / fixeren / seksen rund	71
Hanteren/ fixeren & seksen schapen en geiten	83
Hanteren / fixeren reptielen / amfibieën	95
Vangen Aquariumvissen.....	103

Inleiding

Voor je ligt het praktijkportfolio voor het eerste leerjaar van de opleiding Animal Friends. Dit praktijkportfolio bevat alle praktijklessen die gedurende het eerste schooljaar gegeven zullen worden. Dit praktijkportfolio moet dan ook gezien worden als de noodzakelijke basiskennis en basishandelingen voor het vervolg van de opleiding.

Regels voor het praktijkportfolio

- Elke opdracht die je uitvoert, wordt beoordeeld door de docent en bij een voldoende beoordeling wordt de praktijkopdracht voorzien van een stempel en een paraaf van de praktijkdocent.
- Bij onvoldoende inzet zal de praktijkles niet worden afgetekend door de praktijkdocent. Over deze beoordeling wordt niet gediscussieerd.
- Voordat je mee mag doen aan de Proeve van Bekwaamheid, moeten alle praktijklessen afgetekend zijn. Gemiste praktijklessen moeten op eigen gelegenheid worden ingehaald. Je zult hierbij ook bewijslast (bijv. foto, film) moeten kunnen overhandigen aan de docent, zodat deze kan zien dat je de les met de bijbehorende praktijkopdrachten daadwerkelijk hebt uitgevoerd.
- Je moet het praktijkportfolio elke praktijkles meenemen. Je bent zelf verantwoordelijk voor het laten aftekenen van de betreffende les door de docent.
- Zorg ervoor dat je praktijkportfolio netjes blijft.
- Bij verlies kan geen duplicaat worden verstrekt. Je zal dan alle tot dan toe gevolgde praktijklessen moeten inhalen.

Praktijkregels

- Het begrip dierenwelzijn en juist omgaan met dieren staat centraal in de opleiding.
- Je bent 5 minuten voor aanvang van de praktijkles aanwezig. Indien je te laat komt, zul je niet meer tot de les worden toegelaten. De praktijkles wordt dan als gemist beschouwd en moet op eigen gelegenheid worden ingehaald.
- Je bent zelf verantwoordelijk voor vervoer. Dus ook naar een eventuele externe locatie.
- Wij zijn als gast aanwezig op de externe locaties. We gedragen ons dan ook zoals gasten dat doen.
- Het dragen van een overall en veiligheidsschoenen (of veiligheidslaarzen) is verplicht. Indien je geen overall of veiligheidsschoenen bij je hebt, zul je niet tot de les worden toegelaten. De praktijkles wordt dan als gemist beschouwd en moet op eigen gelegenheid worden ingehaald.
- Je hebt elke les je praktijkportfolio plus pen en papier bij je. Indien je geen praktijkportfolio, pen en papier bij je hebt, zul je niet tot de les worden toegelaten. De praktijkles wordt dan als gemist beschouwd en moet op eigen gelegenheid worden ingehaald.
- Tijdens de les is het gebruik van een mobiele telefoon verboden. Het toestel staat dus uit en zit in je tas. Tijdens de praktijklessen mag uitsluitend in de pauzes (die door de docent kenbaar worden gemaakt) worden gegeten, gedronken en gerookt.
- Er worden zonder toestemming van de docent geen foto's en/of filmpjes gemaakt.
- Je bent als groep verantwoordelijk voor het hele werk. Als jij klaar bent met jouw taak ga je anderen helpen (samenwerken is ook een competentie voor de Proeve van Bekwaamheid).

Wijze van beoordelen

- Alle behandelde lessen moeten afgetekend zijn aan het einde van een periode. Gemiste lessen moeten op eigen gelegenheid ingehaald worden met passende bewijslast, bijvoorbeeld foto/filmpje.
- Handelingenlijst: voor niveau 3 en 4 geldt dat de handelingenlijst aan het einde van leerjaar 1 voor 90% afgetekend moet zijn. Echter elke diersoort moet minimaal 2 keer met een positief resultaat beoordeeld zijn.
- De praktische vaardigheden, waaronder koeien scheren, klauwbekappen, het maken van een ethogram en vachtverzorging moeten met een voldoende beoordeeld worden.
- Per thema / periode krijg je een toets over het theoriegedeelte van de praktijklessen. Het gemiddelde van deze theorietoetsen moet minimaal een 5,5 bedragen.

Handelingenlijst Hanteren / Fixeren

- Middels de handelingenlijst hanteren/fixeren laat je zien dat je bekwaam bent in het hanteren en fixeren van de genoemde diersoorten. De verschillende diersoorten moeten gehanteerd/gefixeerd worden zoals beschreven in de desbetreffende les.
- Het hanteren/fixeren van de verschillende diersoorten wordt 3 maal beoordeeld, op 3 verschillende data.
- Het hanteren/fixeren wordt door 3 verschillende personen beoordeeld. Dit moet minimaal 2 keer gebeuren door een dierdocent (zie lijst onderaan deze pagina). De 3de keer mag je het hanteren/fixeren laten beoordelen door de eigenaar/bedrijfsleider van het stagebedrijf, of door de eigenaar/bedrijfsleider van een extern bedrijf. Indien je de handeling laat aftekenen door het stagebedrijf of een extern bedrijf, dien je de gevraagde gegevens op de volgende bladzijde te laten invullen!
- Voor niveau 3 en 4 geldt dat de handelingenlijst aan het einde van leerjaar 1 voor 90% afgetekend moet zijn. Echter elke diersoort moet minimaal 2 keer met een positief resultaat beoordeeld zijn.

Dierdocenten CITAVERDE College Heerlen

1. Andrea Bertram
2. Bas Breukers
3. Annemarie Franssen
4. Petra Heuts
5. Herman Peeters
6. Martijn Smeets
7. Tim Theunissen
8. Ingrid Trines
9. Fons Wilders

Indien je het hanteren/fixeren laat aftekenen door de eigenaar/bedrijfsleider van het stagebedrijf of een extern bedrijf, dien je de volgende gegevens door deze persoon te laten invullen.

Externe beoordelaar

Diersoort	Naam en adres bedrijf	Naam eigenaar / bedrijfsleider	Datum handeling	Handtekening beoordelaar
Konijn				
Cavia				
Rat				
Muis				
Hamster				
Gerbil				
Chinchilla/ degoe				
Hond				
Kat				
Kegelsnavel				
Kromsnavel				

Kip/kalkoen				
Duif				
Geit				
Schaap				
Watervogels				
Kwartel Fazant				
Reptiel: Slang Hagedis Schildpad				
Vis				

¹ Bij het hanteren en fixeren van reptielen en amfibieën dient de student minimaal 2 verschillende diersoorten te hanteren/fixeren.

Handelingenlijst Hanteren / Fixeren / Geslachtbepaling

		afteken- moment 1		afteken- moment 2		afteken- moment 3	
		paraaf	datum	paraaf	datum	paraaf	datum
1	Konijnen						
2	Cavia's						
3	Ratten						
4	Muizen						
5	Hamsters						
6	Gerbils						
7	Honden						
8	Katten						
9	Kwartel						
10	Kromsnavel						
11	Kegelsnavel						
12	Kippen						
13	Duiven						
14	Kalkoen						
15	Watervogels						
16	Geiten						
17	Schape						
18	Slangen						
19	Hagedissen						
20	Schildpadden						
21	vissen						

Naam: .....

Klas: .....

Datum: .....

*Ruimte voor schoolstempel
en paraaf docent*

Hanteren/ fixeren & seksen konijn en knaagdieren

WETEN

Als je deze lessen hebt geoefend ben je in staat om de dieren beschreven in deze lessencyclus op de juiste wijze te hanteren en fixeren. Dit moet op een diervriendelijke manier gebeuren, zonder het welzijn van het dier aan te tasten. Tevens kun je van de behandelde diersoorten het geslacht bepalen.

TOEPASSEN

- Respectvol omgaan met de dieren
- Het dier op de juiste wijze uit het hok/ stal nemen
- Het dier op de juiste wijze hanteren
- Het dier op de juiste wijze fixeren
- Het geslacht bepalen
- Doortastend zijn

NODIG

- Opzoekboek dier/ konijn en knaagdier encyclopedie
- Tijdelijk verblijf voor de knaagdieren
- Handschoenen waar knaagdieren niet doorheen kunnen bijten

TIJD

Deze les duurt 4 uren. Deze lessen hanteren/ fixeren zullen regelmatig geoefend moeten worden. Je moet van **alle** in deze les beschreven diersoorten de aftekenmatrix afgetekend hebben.

TIPS

- Zet eerst alle spullen klaar die je nodig hebt
- Ben niet te bang, pak het dier stevig beet
- Ga doortastend te werk, anders kun je het dier onnodig bezeren

A. Theorie

Hanteren

Hanteren is het dier oppakken op leiden op een zo veilig mogelijke wijze. Het is belangrijk dat je dieren waar je mee werkt ook op de juiste wijze kunt hanteren. Als je dieren wilt verzorgen moet je ze vaak uit hun verblijf halen. Ook is het denkbaar dat je de dieren wilt verplaatsen. Om dat allemaal veilig uit te kunnen voeren is het belangrijk dat je het hanteren van dieren meerdere keren goed oefent. Je moet een dieren soms uit hun verblijf halen om ze te verzorgen.

Fixeren

Als je een dier wilt controleren of behandelen moet je een dier kunnen fixeren. Fixeren is een dier op zo'n wijze vastpakken dat je het kunt controleren of behandelen zonder dat het risico bestaat dat het dier zichzelf of de behandelaar kan bezeren. Om dit te bereiken moet je het dier stevig en resoluut vastpakken. Het lijkt soms een beetje wreed maar de dieren hebben hier geen of weinig last van. Het is beter om het dier goed vast te pakken als dat het dier zich kan bezeren tijdens de controle of behandeling.

Geslacht bepalen (seksen)

Het geslacht van een dier bepalen noemt men ook wel seksen. Het is erg belangrijk dat je bij de verschillende dieren het verschil kunt zien en benoemen tussen een mannelijk en een vrouwelijk dier. Bij sommige diersoorten kunnen bijvoorbeeld kunnen de mannetjes niet samen gehuisvest worden. Ook als je wilt gaan fokken met dieren (of juist niet) is het handig als je het verschil weet tussen mannetjes en vrouwtjes. Het symbool voor mannelijke dieren is ♂ het symbool voor vrouwelijke dieren is ♀. Het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke dieren noemen we de geslachtskenmerken. We onderscheiden primaire en secundaire geslachtskenmerken.

Primaire geslachtskenmerken

Primaire geslachtskenmerken zijn kenmerken die al bij de geboorte aanwezig zijn. Dit zijn vaak de penis, balzak en de vagina.

Secundaire geslachtskenmerken

Secundaire geslachtskenmerken zijn lichamelijke geslachtskenmerken die zich pas ontwikkelen op het moment dat de dieren geslachtsrijp worden. Denk hierbij bijvoorbeeld op het groter worden van de kam en het ontwikkelen van sporen bij hoenders, het doorgroeien van de hoektanden tot slagstanden bij varkens, etc.

Konijn

Hanteren

Soms moet je een konijn uit zijn hok halen of verplaatsen. Het is belangrijk dat je dit op een veilige manier doet zonder dat het dier zichzelf of jouw kan bezeren. Hieronder staat beschreven hoe je een konijn uit zijn hok kan halen en op een juiste wijze kan hanteren.

Stap 1

Als je een konijn wilt gaan hanteren benader het dier dan rustig en praat er tegen. Zo weet het dier dat je eraan komt. Doe daarna de kooi open en stel het dier gerust door het te aaien. De juiste manier om een konijn op te pakken is aan zijn nekvel. Leg je hand achter de oren over het konijn heen.

Stap 2

Pak zoveel mogelijk vel dat onder je hand zit voor een goede grip. Nu kun je het konijn optillen. Ondersteun een zwaarder konijn zodat niet al zijn gewicht aan zijn nekvel hangt. Zet nu het konijn zo snel mogelijk op je andere arm. Pak een konijn niet op met je handen om zijn buik. Je vingers prikken dan namelijk in zijn buik en dat is niet goed voor de gezondheid van het konijn. Geef het konijn niet de kans om te gaan bijten of spartelen

Stap 3

Als het konijn wild is, doe dan zijn kopje onder je oksel zodat het konijn niks kan zien. Dan wordt het konijn vanzelf rustiger. Blijf het dier (losjes) vasthouden aan zijn nekvel zodat het niet kan ontsnappen. Je kan het dier ook tegen jouw buik of borst aanhouden. Hierbij moet je dan wel zijn achterhand ondersteunen om te voorkomen dat hij wegglijdt. Pas wel op dat het konijn niet gaat spartelen want dan kan zijn rugje breken.

Fixeren

Fixeren is een dier zo vastpakken dat het zich niet meer kan bewegen en daarbij zichzelf of jouw niet kan bezeren. Je fixeert een dier als je er iets mee moet doen wat het dier niet prettig vindt zoals het dier onderzoeken, behandelen of bij een bezoek aan de dierenarts. Pak eerst het konijn uit het hok zoals hierboven beschreven en zet het konijn op een tafel.

Stap 1:

Pak het konijn stevig vast aan het nekvel. Als je rechts bent met je rechter hand, als je links bent met je linker hand. Zorg er ook voor dat je ook de oren vasthoudt. Als je dit niet doet kan het konijn tijdens het fixeren zijn kop draaien. Als het konijn zijn kop kan draaien ben je niet meer in staat om het konijn goed vast te houden. Ook kan het konijn dan zijn rugje breken.

Stap 2:

Houd je vrije hand op de achterhand van het konijn.

Stap 3:

Draai nu met een soepele beweging het konijn op zijn rug. Houd hierbij het konijn zeer stevig vast. Ben niet bang om het konijn pijn te doen.

Stap 4:

Leg het konijn op de onderarm en houd de achterhand stevig vast met je andere hand. Op deze manier kan een andere leerling het konijn onderzoeken of behandelen.

Geslacht bepalen

Een mannelijk konijn noemen wij een rammelaar, een vrouwelijk konijn noemen wij een voedster en een jong konijn wordt een lamprei genoemd. Je kunt op de volgende wijze het geslacht bepalen van een konijn.

Primaire geslachtskenmerken

Het geslacht van een konijn kan je het gemakkelijkst bepalen door voorzichtig te drukken voor de geslachtsopening van het konijn. Bij een rammelaar komt dan de penis naar buiten. Bij een oudere rammelaar kan je ook de testikels zien en/of voelen. Deze testikels zitten links en rechts van de geslachtsopening.

Rammelaar

Voedster

Secundaire geslachtskenmerken

Bij verreweg de meeste konijnenrassen is de kop van de rammelaar voller, breder en heeft hij uitgesprokenere wangen. De kop van de voedster is minder ontwikkeld en het lichaam van een voedster is vaak wat langer. Rammelaars zijn over het algemeen ook temperamentvoller dan voedsters, behalve als de voedsters drachtig zijn of jongen hebben. Ze kunnen dan in deze periode soms behoorlijk uitvallen.

Cavia's

Hanteren

Cavia's zijn *prooidieren*: in het wild worden ze regelmatig aangevallen. Vooral door roofvogels. Daarom moet je een cavia nooit van boven benaderen, want dan schrikt hij. Je kunt een cavia beter van de zijkant oppakken. Cavia's zijn erg snelle dieren dus je moet deze dieren resoluut oppakken. Je mag cavia's nooit aan het nekvel vastpakken. Dit doet bij de cavia pijn en ze kunnen hier onderhuidse bloedingen van krijgen. Laat een cavia nooit vallen, want zijn zwakke rug breekt snel.

Stap 1

Laat de cavia weten dat je er bent door tegen hem te praten. Ga met je handen rustig het caviaverblijf in. Drijf voorzichtig de cavia in een hoekje. Benader hem aan de zijkanten met twee handen en schep de cavia op. Kleine cavia's kun je met één hand pakken, voor grote cavia's heb je twee handen nodig. Ook als de cavia's snel zijn moet je twee handen gebruiken, anders ontsnappen ze.

Stap 2

Pak de cavia op. Schuif één hand onder de borst en de andere onder de achterhand. Ondersteun hierbij de achterhand van de cavia. Til de cavia voorzichtig op en laat het dier op zoveel mogelijk vingers steunen, anders prik je hem in zijn buik. Dat kan zijn organen beschadigen.

Stap 3

Je kunt de cavia ook tegen je buik aanzetten waarbij je z'n kont moet ondersteunen. Grote dieren en drachtige zeugjes moet je extra goed ondersteunen. Als zo'n cavia met zijn hele gewicht op je vingers hangt, is er een kans dat de organen in de buikholte beschadigen. Pak deze cavia's altijd op met twee handen en zet ze zo snel mogelijk op een ondergrond die het hele dier ondersteunt.

Fixeren

Stap 1

Als je een cavia wilt behandelen moet je het dier fixeren. Dat doe je op de volgende wijze. Je pakt de cavia met 1 hand beet onder zijn borst. Hierbij houd je de voorpootjes stevig tussen je vingers. Met je andere hand pak je de cavia beet bij de achterhand.

Stap 2

Pak nu de cavia op en ondersteun de achterhand met je hand. Met je wijsvinger drukt je het kopje ophoog zodat de cavia niet kan bijten. Nu kan een andere leerling de cavia behandelen.

Geslacht bepalen cavia

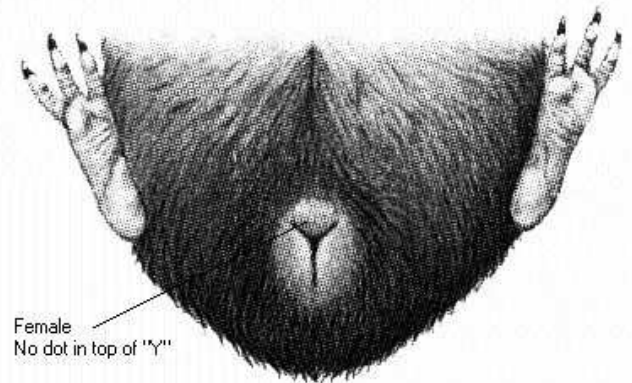

Een mannelijke cavia noemen wij een beertje en een vrouwelijke cavia een zeugje. De juiste naam voor een jong van een cavia is "jonge cavia" en NIET biggetje !!!

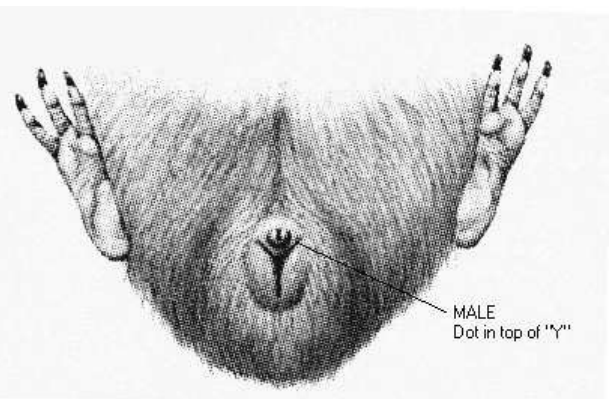
Primaire geslachtskenmerken

Je kunt een cavia het gemakkelijkste seksen door naar de geslachtsopeningen te kijken. Bij een zeugje is duidelijker een Y te herkennen. Bij een beertje is tevens duidelijk een ronde geslachtsopening te herkennen. Bij volwassen mannelijke cavia's zijn ook vaak de teeltballen te zien en te voelen.

Een vrouwtje / zeug

Een mannetje / beer

Secundaire geslachtskenmerken

Bij een cavia zijn geen duidelijke verschillen in secundaire geslachtskenmerken te onderscheiden. Beertjes zijn wel in volwassen staat duidelijk groter dan zeugjes.

Ratten en muizen

Hanteren rat en muis

Ratten en muizen hebben ongeveer dezelfde bouw. Het hanteren is dan ook vergelijkbaar.

Methode 1

Stap 1

Tamme ratten en muizen kun je met de volle handen opscheppen of oppakken. Maak contact met het dier door je hand in het hok te leggen. Ga voorzichtig met je hand het dierverslijf binnen. Drijf het dier in een hoekje en schep ze op.

Stap 2

Maak van je handen een kommetje en houd hierin de muizen vast. Tamme ratten kun je op je hand laten zitten of op je schouder zetten.

Methode 2

Stap 1

Je kunt ze ook aan de staartbasis met je andere hand. Pak een rat staart kan afbreken of zijn worden.

Stap 2

Ondersteun de tamme rat of het

optillen en dan ondersteunen nooit bij de staarttop beet, zijn staarthuid kan afgestroopt

muisje met je andere hand.

Beide manieren zijn goed.

Fixeren muis

Stap 1

Houd de muis vast door met je vingers het staartje van de muis op de tafel te drukken. Doe dit niet te hard en niet aan de top van de staart

Stap 2

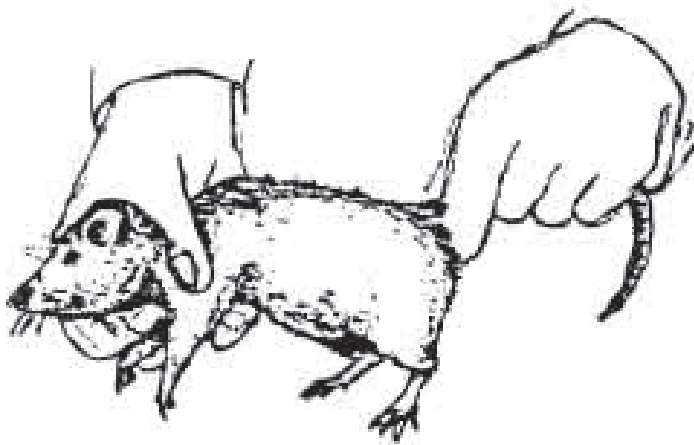
Pak nu het muisje met duim en wijsvinger stevig vast aan zijn nekvel, direct achter zijn kopje. Omsluit nu met je andere vingers de rest van het muizenlijfje

Stap 3

Draai nu het muisje op zijn rugje. Je kan nu het muisje met je andere hand behandelen.

Fixeren rat

Stap 1

Pak de tamme rat vast aan de basis van de staart (niet hoger want dan kan je het vel van de staart afstropen).

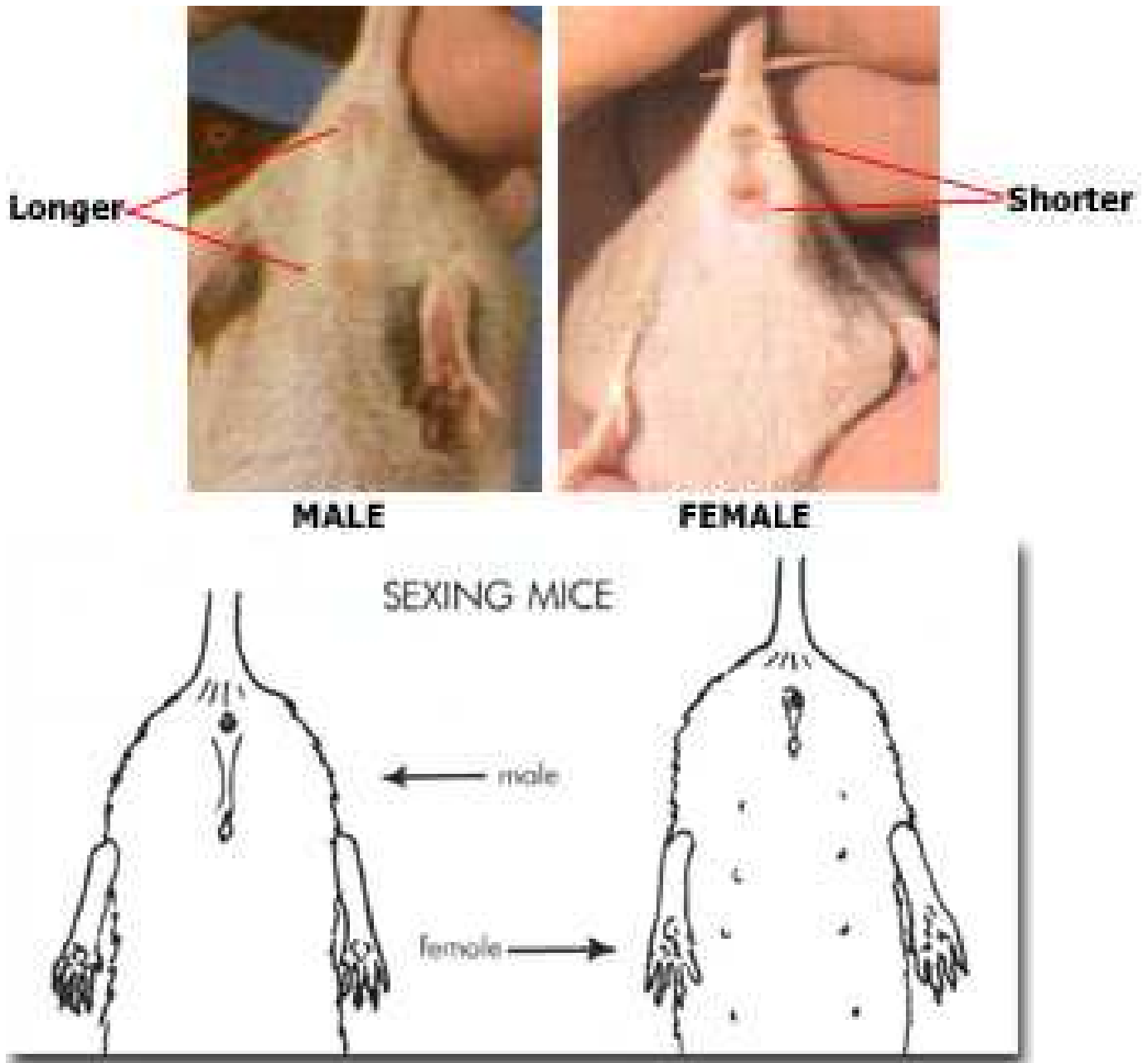
Stap 2

- 1) Pak bij de tamme rat direct achter het kopje vast bij het nekvel. Til de tamme rat op en draai hem op de rug
- 2) Pak de tamme rat vast rond zijn schouders. Zorg er wel voor dat je de voorpootjes en kopje goed fixeert tussen je vingers.

Geslacht bepalen muis / rat

Primaire geslachtskenmerken

Bij muizen en ratten is het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke dieren onder andere goed te onderscheiden aan de afstand tussen de geslachtsopening en de anus. Deze afstand is bij vrouwtjes veel korter dan bij mannetjes. Bij mannelijke dieren zijn na enkele weken de teelballen te onderscheiden. Pas op!!! Mannetjes kunnen hun teelballen intrekken als ze opgetild worden.

Secundaire geslachtskenmerken

Bij muizen en ratten zijn geen duidelijke verschillen in secundaire geslachtskenmerken te onderscheiden.

Hamsters

Hanteren

Zorg dat de hamster wakker is voor je hem oppakt. Een hamster is een nachtdier dus de kans dat je hem stoort in zijn slaap is groot. Als je hem dus overdag wilt oppakken, moet je hem eerst wakker maken. Als je dat niet doet, dan schrikt de hamster en bijt hij meestal. Kom niet van boven met je hand. De hamster is een *prooidier* en de vijanden van de wilde hamster komen immers van boven. De hamster zal zich gaan verdedigen en bijten. Schep de hamster dus vanaf de zijkant op met je hand.

Stap 1

Laat weten dat je er bent door tegen de hamster te praten. Als de hamster wakker is, benader hem dan met twee handen vanaf de zijkant. Schep de hamster dan op met twee handen.

Stap 2

Maak een kommetje van je handen en houd hierin de hamster vast en til de hamster voorzichtig uit het hok. Zorg ervoor dat de hamster niet uit je hand kan vallen. Knijp niet te hard want dan bezer je de hamster.

Stap 3

Hamsters die niet tam zijn, kun je aan het nekvel oppakken. Je pakt dan met je duim en wijsvinger het nekvel meteen achter de oren vast en tilt de hamster op. Dit is geen natuurlijke houding voor de hamster. Houd het dier dus niet te lang op deze manier vast. Een andere manier om een hamster te pakken is hem opscheppen met een bakje of een wc rolletje.

Fixeren

Stap 1

Druk de hamster met de platte hand tegen de tafel. Niet te hard natuurlijk want de hamster hoeft niet geplet te worden.

Stap 2

Pak nu zoveel mogelijk vel van de hamster vast over de hele lengte van de hamster.

Stap 3

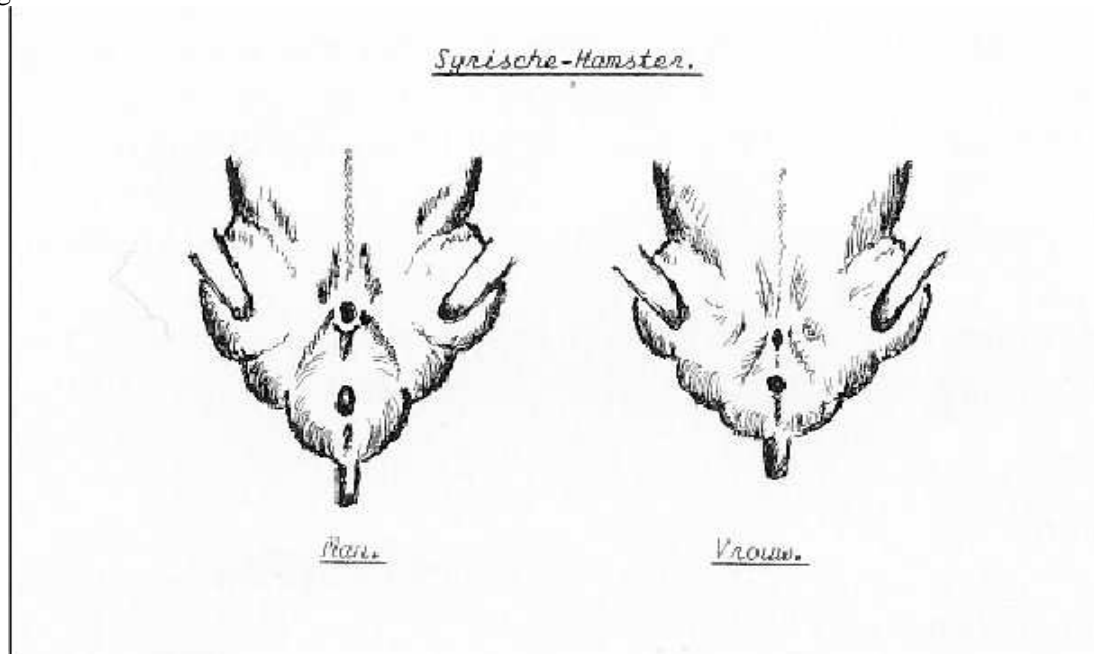
Pak de hamster nu op. Je kan nu (of een andere leerling) de hamster behandelen. Let wel op dat de hamster niet zijn kopje kan draaien anders kan hij jou bijten.

PAS OP!!!!!! Zorg ervoor dat de oogjes van de hamster niet naar buiten “ploppen”. De ogen kunnen er namelijk uitvallen.

Geslacht bepalen hamsters

Primaire geslachtskenmerken

Bij jonge hamsters is het geslacht te onderscheiden door de afstand tussen de anus en de geslachtsopeningen. Deze afstand is bij mannetjes groter dan bij de vrouwtjes. Bij jonge dieren in dit niet altijd goed te zien.

Secundaire geslachtskenmerken

Bij volwassen hamsters kan je het geslacht ook onderscheiden door de hamsters van bovenaf te bekijken. De vrouwtjes hebben een afgerond achterwerk terwijl mannetjes dat van de mannetjes in een punt toeloopt.

Mongoolse gerbils

Hanteren

Stap 1

Laat de gerbil weten dat je er bent door tegen hem te praten. Ga rustig met je handen in de kooi. Benader gerbils nooit van boven. Gerbils zijn namelijk prooidieren en als jij ze van boven benadert kunnen ze van schrik bijten. Drijf de gerbil in een hoekje en schep ze voorzichtig met twee handen op. Pak de gerbil nooit op aan de staart, deze kan afbreken!!!! Dit is erg pijnlijk en de staart groeit nooit meer aan.

Stap 2

Maak van je handen een holletje waarin je de gerbil in vast kunt houden. Zo kun je hem veilig vervoeren. Los op de hand is niet veilig. Een gerbil is namelijk erg beweeglijk en zeer snel en ze kunnen uit je handen springen.

Fixeren

Het fixeren van een gerbil is vergelijkbaar met die van tamme ratjes en muisjes. Gerbils zijn wel erg stressvol en daarom kunnen zij tijdens het fixeren in een shock raken. Raak niet in paniek maar zet de gerbil dan rustig terug in zijn hok. Het diertje geraakt dan vanzelf uit deze shock. De staart van de gerbil kan afbreken, net als bij een hagedis en een degoe. Gelukkig gebeurt dit niet zo vaak. Meestal gaat alleen de huid van de staart af. Hierna zal het stuk staart zonder huid afsterven. Dit afbreken van de staart is een *verdedigingsmechanisme*. Een gerbilstaart groeit echter niet meer aan. Wees daarom extra voorzichtig met de staart.

Stap 1

Pak de gerbil vast aan de basis van de staart bij de staartaanzet (niet meer dan 1 cm van het lijfje vandaan).

Stap 2

- 1) Zet de gerbil op je hand en spreid je wijs- en ringvinger en klem de staartbasis daartussen. Zo houd je een hand vrij om de gerbil te onderzoeken of te behandelen.
- 2) Pak de gerbil nu vast aan zijn nekvel direct achter zijn kopje.

Stap 3

Til de gerbil op en draai hem op zijn rug. Nu kan een klasgenoot het dier behandelen.

Geslacht bepalen Mongoolse gerbils

Primaire geslachtskenmerken

Bij gerbils kan je het geslacht onderscheiden door te kijken naar de afstand tussen de anus en de geslachtsopeningen. Bij de mannetjes is deze afstand groter dan bij de vrouwtjes. Verder zijn bij de mannetjes de teelballen te onderscheiden. Deze balzak begint zich vanaf een week of vijf te ontwikkelen. Doordat de balzak ontbreekt bij de vrouwtjes hebben deze een ronder achterlijf.

*Mannetje
Vrouwtje*

Secundaire geslachtskenmerken

Er zijn geen duidelijke secundaire geslachtskenmerken bij gerbils te onderscheiden.

Degoes

Hanteren

Het hanteren en fixeren van degoes is vergelijkbaar met dat van gerbils, alleen zijn degoes aanmerkelijk groter. Degoes zijn erg beweeglijk en houden er niet van om vastgehouden te worden. Daarom kun je een degoe beter van de zijkant oppakken.

Laat de degoe weten dat je er bent door tegen hem te praten. Ga rustig met je handen in de kooi. Benader het dier aan de zijkanten met twee handen en schep hem snel en voorzichtig op met de ene hand. Leg de andere snel op zijn ruggetje en laat de degoe op je hand zitten.

Fixeren

Ook het fixeren van een degoe is vergelijkbaar met dat van een gerbil. Ook hier moet je goed opletten dat de staart niet afbreekt.

Geslacht bepalen

Primaire geslachtskenmerken

Je kunt degoe mannetjes en vrouwtjes vrij moeilijk van elkaar onderscheiden. Het verschil is het beste te zien door de afstand tussen de anus en de geslachtsopening. Deze is bij de mannetjes groter dan bij de vrouwtjes. Bij het mannetje is ook de balzak te zien. Bij beide vormt de geslachtsopening een soort uitsteeksel, maar bij het geslachtsrijpe mannetje is dit uitsteeksel groter dan bij het vrouwtje.

vrouwtje

Mannetje

Secundaire geslachtskenmerken

Bij degoes zijn er geen verschillen in de secundaire geslachtskenmerken te onderscheiden.

Chinchilla's

Hanteren/ fixeren

Chinchilla's zijn brutale en nieuwsgierige dieren. Ze laten zich graag achter de kop aanhalen en ze bijten niet snel. Benader een chinchilla nooit van bovenaf (ook niet met je hand). Een chinchilla is een *prooidier* voor onder andere roofvogels. Als je het dier van bovenaf benadert, kan hij van je schrikken en dit geeft onnodig stress.

Een tam dier kun je vanuit het hok over je arm laten lopen. Een chinchilla kan je oppakken door hem met je hele hand op te scheppen. Een chinchilla houdt er niet van om stevig te worden vastgepakt.

Stap 1

Laat de chinchilla weten dat je er bent door tegen hem te praten. Benader de chinchilla langs de zijkant en pak de chinchilla goed vast aan zijn staartbasis.

Stap 2

Til de chinchilla nu aan zijn staart uit zijn hok.

Stap 3

Zet nu de chinchilla direct op je onderarm. Blijf zijn staart vasthouden, anders kan de chinchilla van je arm afspringen.

Geslacht bepalen chinchilla's

Primaire geslachtskenmerken

Bij chinchilla's is het verschil tussen mannetjes en vrouwtjes het duidelijkst te zien door de afstand tussen de anus en de geslachtsopeningen. Bij de mannetjes is afstand namelijk groter.

Een volwassen mannetje

Een volwassen vrouwtje

Een jong mannetje

Een jong vrouwtje

Secundaire geslachtskenmerken

Bij chinchilla's zijn geen duidelijk secundaire geslachtskenmerken te onderscheiden.

B. Zelftoets

1. Wat is het verschil tussen primaire en secundaire geslachtskenmerken?

---

2. Waarom mag je een gerbil en degoe nooit aan de staart vastpakken?

---

3. Wat is het verschil tussen hanteren en fixeren?

---

4. Hoe kun je op een eenvoudige wijze een bijterige hamster uit zijn kooi halen?

---

5. Wat is het symbool van een mannelijk en vrouwelijk dier?

---

6. Waarom is het belangrijk dat je het geslacht van een dier kunt bepalen?

---

7. Waarom mag je een konijn niet met je handen om zijn buik vastpakken?

---

8. Wat moet je altijd als eerste doen voordat je een dier wilt oppakken?

---

9. Waar moet je bij het fixeren van een hamster extra op letten?

---

10. Waarom doe je bij het hanteren van een konijn zijn kop onder jouw bovenarm?

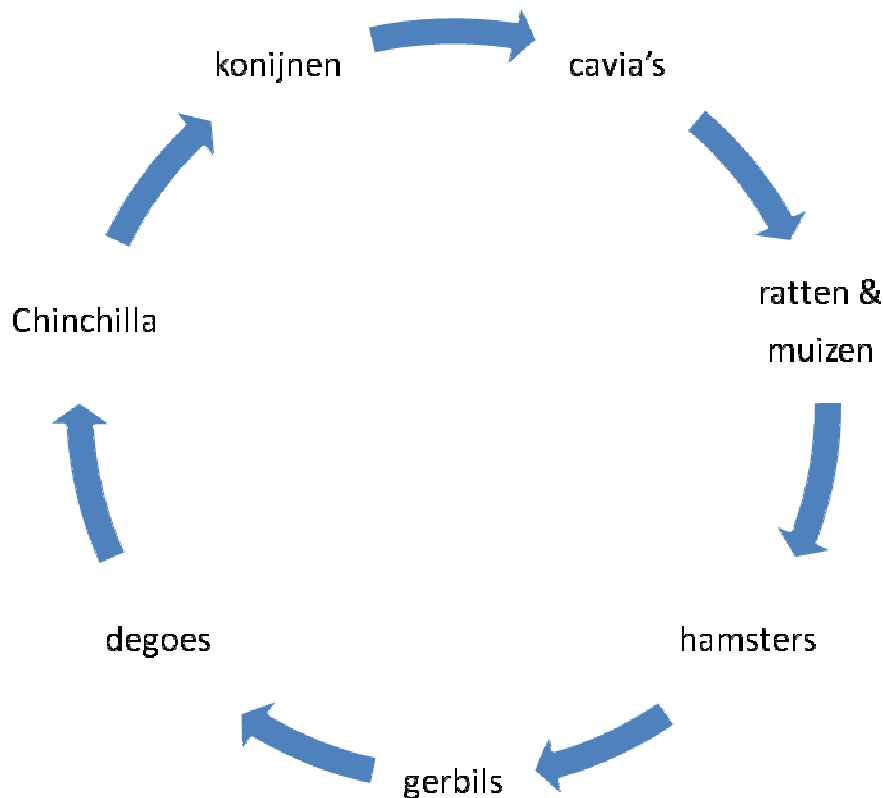

C. Praktijkopdrachten

Tijdens deze praktijkles ga je verschillende knaagdieren hanteren en fixeren en het geslacht bepalen (seksen). Begin bij het dier dat je docent je aanwijst. Als je klaar bent met oefenen van dit dier laat je het geleerde zien aan je docent waarna je door kunt gaan met het volgende dier volgens het schema hieronder.

1. Haal een dier uit zijn hok op de juiste wijze. Hanteer het dier zoals hierboven beschreven.
2. Als je het dier goed kan hanteren mag je proberen om het dier te fixeren. Als het niet goed lukt laat je dan helpen door een klasgenoot of vraag je docent om hulp.
3. Als je het dier goed gehanteerd hebt kan je het geslacht van het dier bepalen. Welk geslacht heeft het dier dat je vast hebt? Zorg ervoor dat je minimaal 1 mannetje en vrouwtje hebt gesekst.
4. Herhaal het hanteren/ fixeren en het seksen bij minimaal 2 andere dieren (bij ratten en muizen minimaal 1 muis en rat) .
5. Als je klaar bent laat je het geleerde controleren bij je docent waarna je verder kunt gaan met het schema.

Beoordeling door leerling

1. *Wat heb ik gedaan?*

2. *Wat ging goed?*

3. *Wat kon beter?*

4. *Hoe pak ik het de volgende keer aan?*

Feedback van de docent

(zelf invullen)

Wat ging goed:

Tips:

Naam: .....
 Klas: .....
 Datum: .....

*Ruimte voor schoolstempel
 en paraaf docent*

Hanteren/ fixeren & seksen honden en katten

WETEN

Als je deze lessen hebt geoefend ben je in staat om de dieren beschreven in deze lessencyclus op de juiste wijze te hanteren en fixeren. Dit moet op een diervriendelijke manier gebeuren, zonder het welzijn van het dier aan te tasten. Tevens kun je van de behandelde diersoorten het geslacht bepalen.

TOEPASSEN

- Het dier op de juiste wijze uit de kennel halen
- Het dier op de juiste wijze hanteren
- Het dier op de juiste wijze fixeren
- Respectvol omgaan met de dieren
- Doortastend zijn
- Het geslacht bepalen

NODIG

- Opzoekboek dier
- katten encyclopedie
- honden encyclopedie

TIJD

Deze les duurt 2 uren. Deze lessen hanteren/ fixeren zullen regelmatig geoefend moeten worden. Je moet van **alle** in deze les beschreven dier soorten de aftekenmatrix afgetekend hebben.

TIPS

- Zet eerst alle spullen klaar die je nodig hebt
- Ben niet te bang, pak het dier stevig beet
- Ga doortastend te werk, anders kun je het dier onnodig bezeren

A. Theorie

Hanteren

Hanteren is het dier oppakken op een zo veilig mogelijke wijze. Het is belangrijk dat je dieren waar je mee werkt ook op de juiste wijze kunt hanteren. Als je dieren wilt verzorgen moet je ze vaak uit hun verblijf halen. Ook is het denkbaar dat je de dieren wilt verplaatsen. Om dat allemaal veilig uit te kunnen voeren is het belangrijk dat je het hanteren van dieren meerdere keren goed oefent. Je moet een dier soms uit zijn verblijf halen om ze te verzorgen of om het hanteren te oefenen.

Fixeren

Als je een dier wilt controleren of behandelen moet je een dier kunnen fixeren. Fixeren is een dier op zo'n wijze vastpakken dat je het kunt controleren of behandelen zonder dat het risico bestaat dat het dier zichzelf of de behandelaar kan bezeren. Om dit te bereiken moet je het dier stevig en resoluut vastpakken. Het lijkt soms een beetje wreed maar de dieren hebben hier geen of weinig last van. Het is beter om het dier goed vast te pakken dan dat het dier zich kan bezeren tijdens de controle of behandeling.

Geslacht bepalen (seksen)

Het geslacht van een dier bepalen noemt men ook wel seksen. Het is erg belangrijk dat je bij de verschillende dieren het verschil kunt zien en benoemen tussen een mannelijk en een vrouwelijk dier. Bij sommige diersoorten bijvoorbeeld kunnen de mannetjes niet samen gehuisvest worden. Ook als je wilt gaan fokken met dieren (of juist niet) is het handig als je het verschil weet tussen mannetjes en vrouwtjes. Het symbool voor mannelijke dieren is ♂ het symbool voor vrouwelijke dieren is ♀. Het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke dieren noemen we de geslachtskenmerken. We onderscheiden primaire en secundaire geslachtskenmerken.

Primaire geslachtskenmerken

Primaire geslachtskenmerken zijn kenmerken die al bij de geboorte aanwezig zijn. Dit zijn vaak de penis, balzak en de vagina.

Secundaire geslachtskenmerken

Secundaire geslachtskenmerken zijn lichamelijke geslachtskenmerken die zich pas ontwikkelen op het moment dat de dieren geslachtsrijp worden. Denk hierbij bijvoorbeeld op het groter worden van de kam en het ontwikkelen van sporen bij hoenders, het doorgroeien van de hoektanden tot slagstanden bij varkens, etc.

Honden

Voordat je naar een vreemde hond toeloopt en hem aanraakt, moet je altijd *twee vragen* stellen.

- Vraag eerst aan de eigenaar van de hond of je de hond mag aaien.
- Ten slotte aan de hond zelf. Dit laatste doe je door je hand uit te steken en de hond naar je toe te roepen. Als de hond niet komt, dan kun je de hond 'niet' aaien. Komt hij wel, dan mag het wel.

Hanteren

Een hond een halsband omdoen

Als je met een hond gaat wandelen doe je de hond meestal een halsband om en gebruik je een riem. Een halsband moet goed om de nek van de hond zitten. Er moet tussen de nek en de halsband een ruimte zijn van 3 centimeter. Kijk en luister goed naar de hond als je de halsband om wilt doen.

Stap 1:

Ga met een halsband en riem naar een hond toe. Maak contact met de hand. Dit kan bijvoorbeeld door hem een aai te geven. Let op!! Niet alle honden vinden het prettig om geaaid te worden.

Stap 2:

Doe de halsband om de nek van de hond. Maak nu de halsband vast met 3 centimeter ruimte tussen de nek en de halsband. Beloon de hond met je stem door bijvoorbeeld braaf te zeggen.

Een hond optillen

Soms is het nodig om een hond op te tillen. Bijvoorbeeld om hem op de behandelafel van de dierenarts te zetten. Pas op met het optillen van bange en/of agressieve honden.

Stap 1

Zorg ervoor dat de hond met een zijkant naar je toe staat en buig door je knieën. Steek je ene hand onder de kop door en pak de halshand vast. Doe je andere hand om de achterhand van de hond heen.

Stap 2

Til de hond nu rustig op. Zorg er wel voor dat je rug recht blijft.

Stap 3

Zet de hond nu rustig op de tafel. Laat de hond los als je hem op de tafel hebt gezet maar houd zijn halsband wel vast. Anders kan de hond van de tafel springen en zichzelf bezeren.

Een snuitband of muilkorf omdoen

Als een bijtgrage hond behandeld moet worden is het verstandig om een snuitband om te leggen. Op deze wijze kan de hond jou of ander niet meer bijten. Kijk goed naar de hond en let op zijn lichaamstaal.

Snuitband aanleggen

Stap 1

Spreek de hond op een rustige manier toe om hem te kalmeren. Houd de snuitband met twee handen in het midden vast. Schuif je handen ongeveer 30 centimeter uit elkaar. Leg het middelste gedeelte op de snuit van de hond. Ga met je handen naar beneden en maak een enkel knoop onder de kaak van de hond.

Stap 2

Ga met de uiteinden naar het achterhoofd van de hond. Maak een knoop achter de oren en trek deze, maar niet te strak, aan.

Muilkorf aandoen

Een muilkorf is gemaakt van kunststof, leer of metaal. Een muilkorf werkt beter dan een snuitband. Doe de muilkorf om de snuit van de hond. Gesp de riempjes vast achter de oren.

Het geslacht bepalen

Een mannetjes hond wordt een reu genoemd, een vrouwtjes hond een teef en een jong heet een pup. Je kan op de volgende wijze het geslacht bepalen.

Primaire geslachtskenmerken

Alle honden hebben onder de staart de anus. Bij de teven zit onder de anus de vulva. Bij reuen is dit uiteraard niet het geval. Als je een reu van achter bekijkt zie je tussen zijn benen het scrotum hangen. Pas op!! Bij gecasteerde reuen natuurlijk niet. Reuen hebben onder de buik de peniskoker hangen. Hieruit komt de penis naar buiten als de reu een teef wilt dekken.

Secundaire geslachtkenmerken

Reuen zijn over het algemeen groter dan teven. Een ander goed te herkennen secundair geslachtskenmerk is het feit dat veel reuen plassen met een poot omhoog.

Katten

Niet iedere kat vindt het fijn om opgepakt te worden, maar soms is het echt nodig. Bijvoorbeeld bij een bezoek aan de dierenarts of als je de kat moet borstelen. Een kat optillen aan zijn nekvel is niet goed voor de kat.

Hanteren

Stap 1

Laat de kat weten dat je er bent door tegen hem te praten. Kijk de dieren niet strak in de ogen, dat vinden zij niet prettig. Schuif nu vanaf de zijkant één hand onder de borst richting de kin en houdt je duim onder een oksel van de kat. Houd de rest van je vingers onder de andere oksel en tussen de voorpoten in.

Stap 2

Leg je andere hand in de liezen van de kat. Hierbij wijzen alle vier je vingers naar jou toe. Houd de duim op het achterflankje van de kat, tussen achterpoot en bil in.

Stap 3

Til de kat op en houd hem tegen je aan. Zorg ervoor dat de kop van de kat hoger is dan de achterhand.

Fixeren

Katten hebben scherpe nagels en tanden. Let daarom goed op als je katten wilt fixeren. Draag eventueel handschoenen.

Stap 1

Zet de kat op een tafel. Grijp met één hand de kat goed vast in het nekvel. Houd de kat eventueel tegen op zijn rug of kont.

Stap 2

Pak de achterpoten stevig in één hand vast.

Stap 3

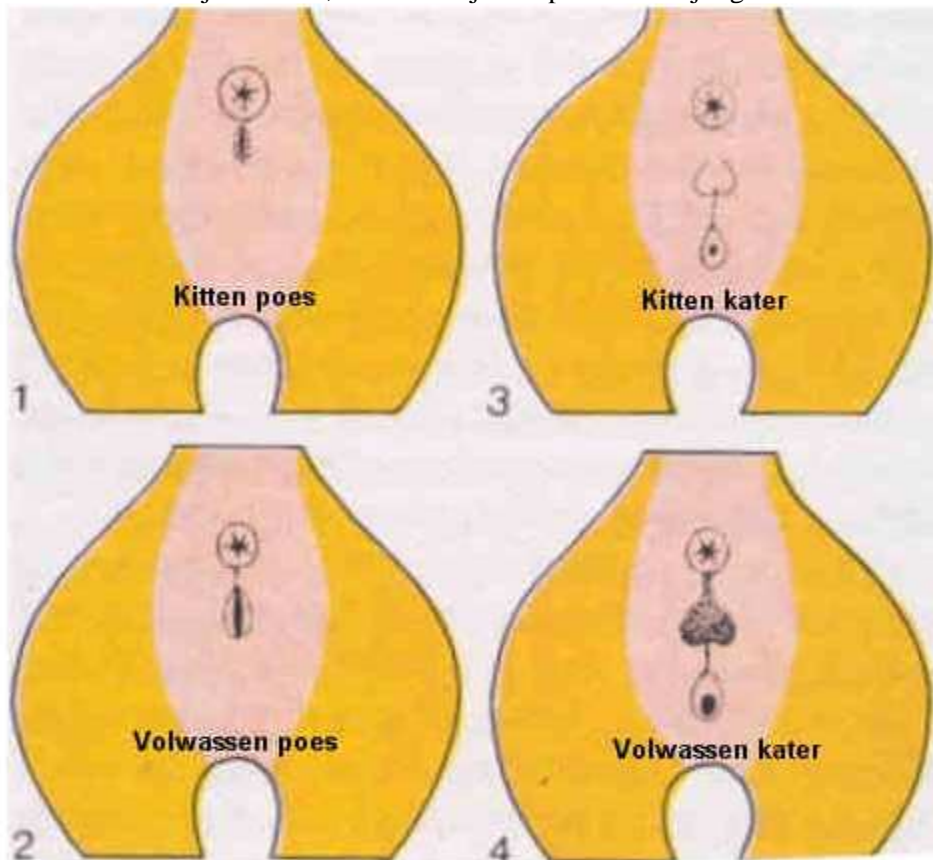
Til de kat zo op. Ondersteun hierbij zijn achterste, zodat het dier niet aan zijn nekvel hangt.

Geslacht bepalen

Primaire geslachtskenmerken

Een mannelijke kat noemen wij een kater, een vrouwtje een poes en een jong een kitten.

1. kitten poes. Hier zie je dat er weinig ruimte zit tussen de anus bovenin (het rondje) en de vulva (geslachtsorgaan, het streepje).
2. volwassen poes. Hier zie je dat er meer ruimte zit tussen de anus bovenin (het rondje) en de vulva (geslachtsorgaan, het streepje).
3. kitten kater. Hier zie je dat tussen de anus bovenin (het rondje) en de penis (geslachtsorgaan, het streepje) de testikels een klein beetje zichtbaar zijn.
4. volwassen kater. Hier zie je dat tussen de anus bovenin (het rondje) en de penis (geslachtsorgaan, het streepje) de testikel goed zichtbaar zijn. Als de kater is gecastreerd zijn de testikels natuurlijk niet meer zichtbaar.

Secundaire geslachtskenmerken

Katers zijn groter en sterker dan poezen. Ook kunnen katers urine gaan sproeien als ze geslachtsrijp zijn.

B. Zelftoets

1. Waar moet je goed op letten als je een hond optilt?

---

2. Waarom kun je beter handschoenen dragen bij het fixeren van katten?

---

3. Wat is het verschil tussen hanteren en fixeren?

---

4. Hoeveel ruimte moet er zitten tussen een halsband en de nek van de hond?

---

5. Wat is het symbool van een mannelijk en vrouwelijk dier?

---

6. Waarom is het belangrijk dat je het geslacht van een dier kunt bepalen?

---

7. Als een kat geen testikels heeft, is het dan een poes (♀)?

---

8. Wat moet je altijd als eerste doen voordat je een dier wilt oppakken?

---

9. Wanneer doe je een hond een snuitband aan?

---

10. Hoe stel je een hond gerust?

C. Praktijkopdrachten

Tijdens deze praktijklessen ga je verschillende honden en katten hanteren en fixeren. Ook ga je het geslacht van het dier bepalen.

1. Haal een hond uit zijn kennel op de juiste wijze. Hanteer de hond zoals hierboven beschreven
2. Als je de hond goed kan hanteren mag je proberen om de hond te fixeren. Als het niet goed lukt laat je dan helpen door een klasgenoot of vraag je docent om hulp.
3. Als je de hond goed gehanteerd hebt kan je het geslacht van de hond bepalen. Welk geslacht heeft de hond dat je vast hebt? Zorg ervoor dat je minimaal 1 mannetje en vrouwtje hebt gesekst.
4. Herhaal het hanteren/ fixeren en het seksen bij minimaal 2 andere honden .
5. Als je klaar bent laat je het geleerde controleren bij je docent.

Doe nu hetzelfde als hierboven maar dan met 3 katten.

Beoordeling door leerling

5. *Wat heb ik gedaan?*

6. *Wat ging goed?*

7. *Wat kon beter?*

8. *Hoe pak ik het de volgende keer aan?*

Feedback van de docent

(zelf invullen)

Wat ging goed:

Tips:

Naam: .....

Klas: .....

Datum: .....

*Ruimte voor schoolstempel
en paraaf docent*

Hanteren/ fixeren / seksen vogels

WETEN

Als je deze lessen hebt geoefend ben je in staat om de dieren beschreven in deze lessencyclus op de juiste wijze te hanteren en fixeren. Dit moet op een diervriendelijke manier gebeuren, zonder het welzijn van het dier aan te tasten. Tevens kun je van de behandelde diersoorten het geslacht bepalen.

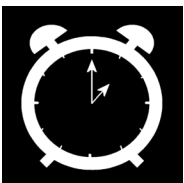
TOEPASSEN

- Het dier op de juiste wijze uit het hok/ stal nemen
- Het dier op de juiste wijze hanteren
- Het dier op de juiste wijze fixeren
- Het geslacht bepalen
- Respectvol omgaan met de dieren
- Doortastend zijn

NODIG

- Opzoekboek dier/ kippen-, en kooi en volièrevogels encyclopedie
- Vangnetje
- Vanghaak

TIJD

Deze les duurt 2 lessen. Deze lessen hanteren/ fixeren zullen regelmatig geoefend moeten worden. Je moet van **alle** in deze les beschreven diersoorten de aftekenmatrix afgetekend hebben.

TIPS

- Zet eerst alle spullen klaar die je nodig hebt
- Ben niet te bang, pak het dier stevig beet
- Ga doortastend te werk, anders kun je het dier onnodig bezeren

A. Theorie

Hanteren

Hanteren is het dier oppakken op leiden op een zo veilig mogelijke wijze. Het is belangrijk dat je dieren waar je mee werkt ook op de juiste wijze kunt hanteren. Als je dieren wilt verzorgen moet je ze vaak uit hun verblijf halen. Ook is het denkbaar dat je de dieren wilt verplaatsen. Om dat allemaal veilig uit te kunnen voeren is het belangrijk dat je het hanteren van dieren meerdere keren goed oefent. Je moet een dieren soms uit hun verblijf halen om ze te verzorgen.

Fixeren

Als je een dier wilt controleren of behandelen moet je een dier kunnen fixeren. Fixeren is een dier op zo'n wijze vastpakken dat je het kunt controleren of behandelen zonder dat het risico bestaat dat het dier zichzelf of de behandelaar kan bezeren. Om dit te bereiken moet je het dier stevig en resoluut vastpakken. Het lijkt soms een beetje wreed maar de dieren hebben hier geen of weinig last van. Het is beter om het dier goed vast te pakken als dat het dier zich kan bezeren tijdens de controle of behandeling.

Geslacht bepalen (seksen)

Het geslacht van een dier bepalen noemt men ook wel eens seksen. Het is erg belangrijk dat je bij de verschillende dieren het verschil kunt zien en benoemen tussen een mannelijk en een vrouwelijk dier. Bij sommige diersoorten kunnen bijvoorbeeld kunnen de mannetjes niet samen gehuisvest worden. Ook als je wilt gaan fokken met dieren (of juist niet) is het handig als je het verschil weet tussen mannetjes en vrouwtjes. Het symbool voor mannelijke dieren is ♂ het symbool voor vrouwelijke dieren is ♀. Het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke dieren noemen we de geslachtskenmerken. We onderscheiden primaire en secundaire geslachtskenmerken.

Primaire geslachtskenmerken

Primaire geslachtskenmerken zijn kenmerken die al bij de geboorte aanwezig zijn. Dit zijn vaak de penis, balzak en de vagina.

Secundaire geslachtskenmerken

Secundaire geslachtskenmerken zijn lichamelijke geslachtskenmerken die zich pas ontwikkelen op het moment dat de dieren geslachtsrijp worden. Denk hierbij bijvoorbeeld op het groter worden van de kam en het ontwikkelen van sporen bij hoenders, het doorgroeien van de hoektanden tot slagstanden bij varkens, etc.

Volière vogels

Vogels moet je zo min mogelijk hanteren. Als je ze verkeerd vastpakt, kun je hun veren beschadigen. Vogels vinden het niet prettig om vastgehouden te worden. Sommige tamme vogels zitten graag op je vinger of schouder. Toch is het soms nodig om een vogel vast te houden. Als je een vogel vasthoudt, gaat je hand meestal zweten. Dat komt door de lichaamstemperatuur van vogels die rond de 41° ligt. Door deze zweethanden verliest de vogel veren. Raak de vogel daarom zomin mogelijk aan als je hem vasthoudt. Houd een vogel echter altijd zo min mogelijk vast! Zorg ervoor dat ramen en deuren gesloten zijn als je volière vogels wilt hanteren.

Kegelsnavels (Vogels zonder kromsnavel)

Stap 1

Ga voorzichtig met je hand in de kooi en pak de vogels vast. In een volière gebruik je een vogelnetje. Beweeg je hierbij rustig, maar wel vastberaden.

Stap 2

Leg de vogel met de rug tegen je handpalm aan. Het kopje leg je tussen je wijsvinger en duim in. Houd je wijsvinger gestrekt achter het nekje. Dan sluit je je duim om de nek van de vogel heen, houd je de wijsvinger gestrekt. Meestal blijft de vogel dan rustig liggen. Zo niet, leg dan je vingers losjes om de vogel heen. Niet knijpen: vogels hebben broze botjes en een teer nekje. Sluit niet je hele hand om het vogeltje. De lichaamstemperatuur loopt anders te hoog op.

Vogels met kromsnavel

Stap 1

Ga voorzichtig met je hand in de kooi en pak de vogels vast. In een volière gebruik je een netje. Beweeg je hierbij rustig, maar wel vastberaden.

Stap 2

Kromsnavel moet je op een andere manier vasthouden, anders bijten ze in je duim. Pak deze vogels met duim en wijsvinger aan de zijkant van de kop vast. Als je dit onder de kaken doet en ze stevig vasthoudt, dan kan de vogel niet bijten. Sluit je andere vingers om de rest van het vogellichaam heen. Niet knijpen! Vooral papegaaien hebben nog een ander wapen: de poten met nagels. Houd daarom met je vingers of je andere hand de poten in bedwang. Bedenk dat de meeste nagels erg scherp zijn en dat de poten van (grote) vogels erg sterk zijn.

Geslacht bepalen

Bij volière vogels worden de vrouwtjes een pop genoemd en mannetjes gewoon man.

Kanaries

Het is erg moeilijk om het geslacht te bepalen bij kanaries. Tijdens de kweektijd is het verschil te zien aan de stand en de grootte van de cloaca, maar hiervoor moet je wel erg ervaren zijn. Broedrijpe vrouwtjes hebben in de kweektijd dan ook een vrijwel onbevederde borst. Het geslachtsonderscheid is wel goed te bepalen door de zang. Alleen de mannetjes zingen.

Grasparkiet

Grasparkieten hebben een zogenaamde neusdop boven de snavel. Bij mannetjes is deze blauw van kleur terwijl bij vrouwtjes deze bruin van kleur is.

Valkparkiet

Bij wildkleurige soorten is het verschil te zien aan het kleurverschil van de kop. Mannetjes hebben een overwegend gele kop en wangen terwijl dit bij de vrouwtjes deze kleur amper aanwezig is

Grijze roodstaartpapegaai

Bij deze soort is het geslacht uiterlijk bijna niet te zien. Alleen mensen die dagelijks met deze dieren werken, kunnen het vaak goed hebben.

Van veel kooi- en volièrevogels zijn de soortkenmerken en geslachtsonderscheid beschreven in de kooi- en volièrevogels encyclopedie.

Kippen hanteren en fixeren

Stap 1

Ga het kippenverblijf binnen. Kies één kip uit, loop daar rustig naar toe. Drijf de kip voorzichtig in een hoek. Ga rustig, maar resoluut te werk.

Stap 2

Pak de kip rustig maar resoluut op. Kippen mag je *nooit bij de staartveren* vastpakken, want dan trek je de veren uit. Zorg ervoor dat de kip niet met de vleugels kan fladderen. De kans bestaat dat je hierdoor de kip loslaat en de kip kan hierbij zijn verenpakket beschadigen.

1. Het hanteren van de kip aan de vleugels

Je pakt beide vleugels in één hand vast, dicht bij het lichaam. Je duim en je ringvinger raken elkaar om de vleugels heen aan. Je kan nu de kip als een handtasje laten hangen. Nu kun je indien gewenst de kip op zijn rug draaien om de onderkant en de poten te controleren.

2. Hanteren van de kip om de vleugels

Met deze methode pak je de kip met beide handen op en omklemt zo de vleugels van de kip. Pas er wel op dat je de beide vleugels ook goed omklemt omdat anders de kip met de vleugels gaat slaan en zichzelf en jouw zo kan bezeren.

3. Het hanteren van de kip op de hand

Hierbij ga je met je hand onder de kip door, van voor naar achter. De poten van de kip komen tussen wijs- en middelvinger en tussen ringvinger en pink. De kip kan nu rusten op je arm. Je houdt de kip tegen je lichaam aangedrukt. Hierbij houd je de ene vleugel klem tussen jouw lichaam en dat van de kip. De andere vleugel houd je vast met je duim.

Geslacht bepalen

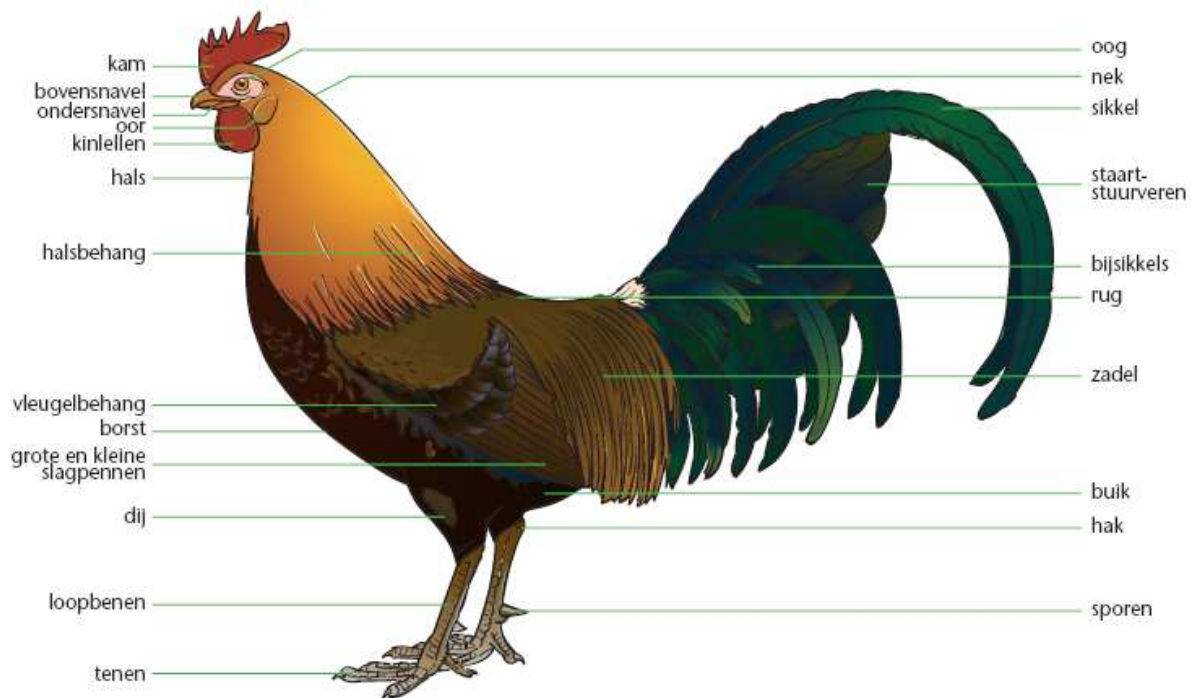
Bij kippen worden de mannetjes hanen genoemd en de vrouwtjes hen. De jongen zijn kuikens. Een gecastreerde haan wordt een kapoen genoemd. Je kunt op de volgende wijze het geslacht bepalen van een kip.

Primaire geslachtkenmerken

Bij eendagskuikens is het over het algemeen moeilijk om het geslacht te bepalen. Ervaren en getrainde mensen kunnen het geslacht bij eendagskuikens bepalen door naar de cloaca te kijken. Een uitzondering zijn rassen met autoseksende kuikens. Dat wil zeggen dat er tussen de hennetjes en haantjes wel een duidelijk verschil is waar te nemen in de kleuring van de donsveertjes.

Secundaire geslachtskenmerken

Het verschil tussen hanen en hennen is goed aan uiterlijke kenmerken te herkennen als de dieren opgroeien. Hanen zijn groter, hebben een grotere kopversierselen (kam, kinlellen) en hebben sierveren (staartsikkel, zadel, hals- en vleugelbehang). Verder hebben hanen sporen aan hun poten. Als hanen ongeveer drie maanden oud zijn beginnen ze met kraaien.

HET UITERLIJK VAN EEN HAAN

Duiven

Ook duiven vinden het niet prettig om vastgepakt te worden. Daarom moet je ze zo min mogelijk hanteren. Houd ramen en deuren gesloten, voor als de duif ontsnapt. Wees voorzichtig met de duif. Knijp hem niet en pas op voor zijn vleugels.

Stap 1

Ga de duiventil in en kies 1 duif uit die je gaat vangen. Loop naar de duif toe en pak deze met een vloeiende beweging vast. Ga rustig maar resoluut te werk. Pak een duif altijd vast met twee handen en houd hem met de borst naar je toe vast.

Stap 2

Pak met de ene hand de duif goed beet en maak je andere hand los. Houd de poten van de duif gestrekt naar achteren, tussen jouw wijs- en ringvinger in en doe de duim over de duif naar jouw ringvinger toe. Nu heb je je andere hand vrij om de duif te onderzoeken. Je kunt bijvoorbeeld de vleugels spreiden en tegen het licht houden en de vleugels zo controleren op bijvoorbeeld veerluis.

Geslacht bepalen

Mannetjesduiven worden doffer genoemd en vrouwtjes duivin en de jongen pieper. Doffers zijn groter en forser dan duivinnen, hebben grotere neusdoppen, een langer borstbeen en bredere slag- en dekpennen. In het legseizoen is het verschil in geslacht ook te voelen aan de afstand tussen de legbeentjes. Hiervoor ga je met twee vingers over het borstbeen naar beneden richting de cloaca. Als je bijna bij de cloaca bent kun je de legbeentjes voelen. Bij de duivin zijn die verder uit elkaar dan bij de doffer.

B. Zelftoets

1. Wat is het verschil tussen primaire en secundaire geslachtskenmerken?

---

2. Waarom mag je bij het hanteren van een volièrevogel niet zijn hele lichaam omsluiten met je hand?

---

3. Wat is het verschil tussen hanteren en fixeren?

---

4. Hoe kan je zien of je kip een haan of hen is?

---

5. Wat is het symbool van een mannelijk en vrouwelijk dier?

---

6. Waarom is het belangrijk dat je het geslacht van een dier kunt bepalen?

---

7. ~~Kun je het geslacht van een grasparkiet bepalen aan de hand van zijn secundaire geslachtskenmerken?~~

---

8. Wat moet je altijd als eerste doen voordat je een dier wilt oppakken?

---

9. Wat is de lichaamstemperatuur van veel voliërevogels?

---

10. Hoe kun je bij een duif voelen of het een doffer of duivin is en wanneer kun je dat voelen?

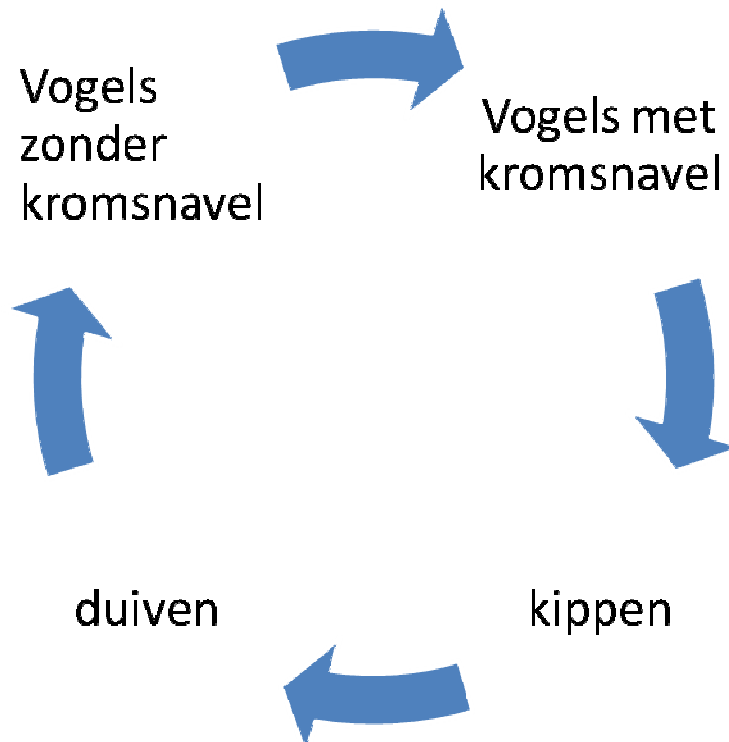

C. *Praktijkopdrachten*

Tijdens deze praktijkles ga je verschillende vogels hanteren en fixeren en het geslacht bepalen (seksen). Begin bij het dier dat je docent je aanwijst. Als je klaar bent met oefenen van dit dier laat je het geleerde zien aan je docent waarna je door kan gaan met het volgende dier volgens het schema hieronder.

1. Haal een vogel uit zijn kooi op de juiste wijze. Hanteer het dier zoals hierboven beschreven.
2. Als je de vogel goed kunt hanteren mag je proberen om het dier te fixeren. Als het niet goed lukt laat je dan helpen door een klasgenoot of vraag je docent om hulp.
3. Als je de vogel gehanteerd hebt kan je het geslacht van de vogel bepalen. Welk geslacht heeft de vogel die je vast hebt? Zorg ervoor dat je minimaal 1 mannetje en vrouwtje hebt gesekst.
4. Herhaal het hanteren/ fixeren en het seksen bij minimaal 2 andere vogels.
5. Als je klaar bent laat je het geleerde controleren bij je docent waarna je verder kunt gaan met het schema.

Beoordeling door leerling

1. *Wat heb ik gedaan?*

2. *Wat ging goed?*

3. *Wat kon beter?*

4. *Hoe pak ik het de volgende keer aan?*

Feedback van de docent

(zelf invullen)

Wat ging goed:

Tips:

Naam: .....

Klas: .....

Datum: .....

*Ruimte voor schoolstempel en paraaf
docent*

Hanteren / fixeren paard

WETEN

Aan het einde van deze les moet je kennis hebben over het hanteren en fixeren van het paard. Dit moet op een diervriendelijke manier gebeuren, zonder het welzijn van het dier aan te tasten.

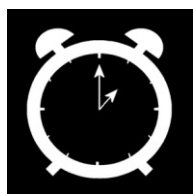
DOEN

- Opzoeken hanteren en fixeren paard
- Hanteren paard
- Fixeren paard

NODIG

- Opzoekboek dier
- Halster en halstertouw
- Plaats om het paard vast te zetten
- Stal en/ of wei
- Paard

TIJD

Duur les: 2 lessen (90 min)

- 10 min bespreken opdracht
- 20 min lezen opdracht en maken zelftoets
- 45 min maken praktijkopdracht
- 15 min nabespreken opdracht

TIPS

- Zet eerst alles klaar voordat je begint
- Maak afspraken met elkaar wie wat doet

A. Theorie

Inleiding

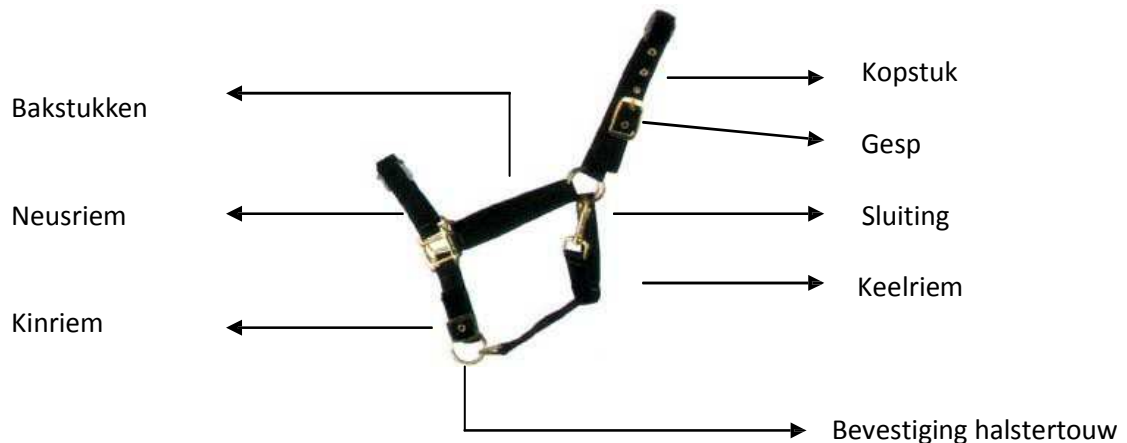
Je zult vaak een paard van de ene naar de andere plaats moeten brengen. Meestal draagt het paard dan een halster, zodat je met een daaraan bevestigd halstertouw het paard stevig kunt vasthouden. Bij het geleiden is het natuurlijk belangrijk dat je rekening houdt met moeilijke doorgangen en risicosituaties. Wanneer je zelf goed weet waar je op moet letten en welke problemen je zou kunnen tegenkomen, kun je rustig en zelfverzekerd te werk gaan. Het paard voelt zich dan veilig en laat zich gemakkelijk leiden.

Wanneer je een paard ergens moet vastzetten is het belangrijk dat je weet waar dit veilig kan gebeuren. Ook moet je het paard zodanig kunnen vastzetten, dat in eventuele paniekevallen het paard heel snel losgemaakt kan worden.

Halsters

Een paard draagt vaak een halster, bijvoorbeeld als er niet gewerkt wordt. Met een halster kun je een paard in de hand houden. Maar het is niet de bedoeling dat een paard altijd een halster draagt. Het paard kan in de box met het halster achter een uitsteeksel blijven haken. Een ander risico is dat het dier tijdens het krabben met zijn achterbeen of met rollen in de wei, met de takken van het hoefijzer achter het halster blijft haken. Ook in de wei moet een paard dus niet de hele tijd een halster dragen, al is het natuurlijk wel makkelijk bij paarden die moeilijk te vangen zijn.

Voor ieder gebruik is er wel een geschikt halster te koop. Een gewoon halster bestaat uit een neusriem, een kinriem, bakstukken, een keelriem en een kopstuk. Meestal zit de sluiting aan de zijkant van het hoofd, bij de keelriem. Er zit boven de sluiting een gesp waarmee je het halster op maat kunt maken.

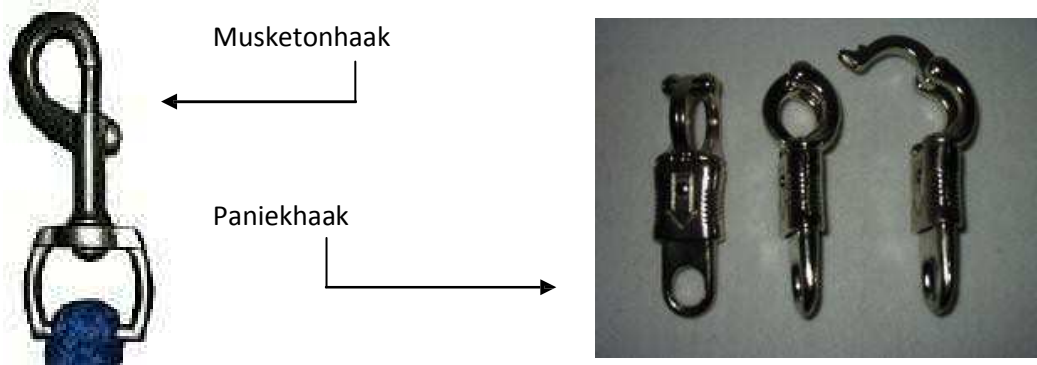

Een halster mag nergens knellen, want het paard moet natuurlijk gewoon kunnen eten en ademen. Bovendien zou een schurend halster kale plekken veroorzaken. De neusriem mag niet te laag hangen, want dan raakt het paard het halster te gemakkelijk kwijt. Hij moet op het harde neusbeen liggen om een vrije ademhaling mogelijk te maken. Verder mogen de bakstukken niet te dicht bij de ogen liggen en de oren mogen geen last hebben van het kopstuk. De keelriem mag de kauwbewegingen van de kaken niet hinderen, maar moet wel iets strakker zitten dan bij een hoofdstel om uittrekken te voorkomen.

De materialen waarvan een halster is gemaakt kunnen heel verschillend zijn. Er zijn halsters te koop van leer, nylon, band of koord. Aan het halster wordt meestal een touw bevestigd, maar ook een kunststof koord of leren riem zijn mogelijk. Het halstertouw zit meestal aan het halster vast met een musketonsluiting of een paniekhak. Een paniekhak kun je met een ruk losmaken als het nodig is. dit is een goede oplossing bij het vastzetten van het paard. Bij het begeleiden zou je misschien te gemakkelijk de hak open kunnen trekken en ben je het paard kwijt. Neem dan liever een musketonsluiting.

Laat een halster nooit in de stal slingeren. Het paard kan in het halster stappen en ongelukken veroorzaken.

Bij het aandoen van een halster houd je het halster in je linker hand. Je gaat naast het hoofd van het paard staan, ook aan de linkerkant. Breng je rechter hand onder de kaak door naar het neusbot. Het hoofd ligt nu als het ware in je rechter arm. Leg eerst het halstertouw rond de hals, daarna schuif je het halster rond het hoofd, haal een voor een de oren erdoor en maak de sluiting vast.

Vasthouden en begeleiden

Als je een paard vasthoudt, sta je aan de linkerkant van het paard. Met de rechter hand houd je het halstertouw vast. En met je linker hand pak je het uiteinde van het halstertouw vast. Wikkel het uiteinde nooit om je hand heen, als het paard gaat rennen kan je hand bekneld raken. Je rechter hand moet je niet te dicht bij het paard houden, ongeveer 25 cm van het hoofd.

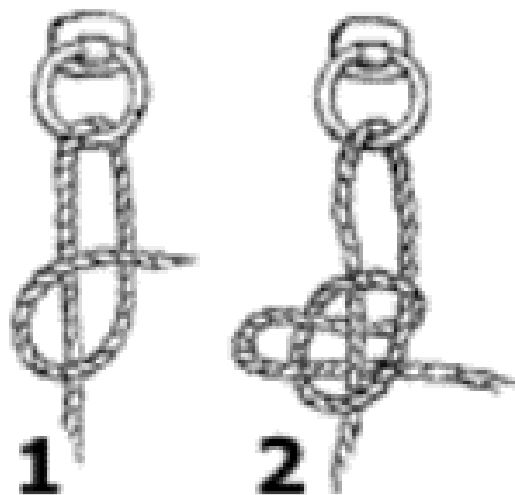
Als je het paard gaat begeleiden, blijft je naast de hals en de schouder van het paard lopen. Als je wilt wenden, doe dat dan altijd naar rechts, zodat het paard zijn hals kan gebruiken om in balans te blijven. Als je het paard naar je toe keert, is de kans groot dat het paard uit balans raakt en op je tenen gaat staan.

Bedenkt dat je niet naast het paard door een deur kunt. Als het paard beklemd raakt in een nauwe doorgang, kan dit paniek bij het paard veroorzaken. Hij wil dan zo snel mogelijk de deur door of het hek uit en jij loopt het risico onder de voet gelopen te worden. Bovendien kan het paard zijn heupen beschadigen aan de deurposten. Daarom loop je voor het paard de staldeur uit, daarna ga je weer naast zijn schouder lopen. Pas er altijd voor op dat de voorbenen van het paard je niet kunnen raken. Zorg er ook altijd voor dat de deur open blijft staan terwijl je het paard er doorheen leidt.

Wanneer een paard zich niet laat begeleiden, helpt het niet het paard vooruit te trekken. Het paard zal dan eerder gaan hangen of achterwaarts gaan. Meestal helpt het om met je stem het paard te activeren.

Vastzetten

Voor veel paarden is vaststaan aan een touw iets heel gewoons. Toch is vastgebonden staan voor een vluchtdier een onnatuurlijk iets. Daar moet je bij het vastzetten altijd rekening mee houden. Als het paard ergens van schrikt, wil het weg. Als het op dat moment vaststaat, gaat het dus met zijn volle gewicht aan het touw hangen tot er iets breekt, zodat het kan vluchten. Het halster moet dus stevig zijn. Het halstertouw wordt vervolgens vastgemaakt met de paardenknoop. Deze kun je altijd met een ruk lostrekken als dat nodig mocht zijn. (zie bijlage achteraan de theorie)

Bij het vastzetten moet je het paard genoeg ruimte geven om zijn hoofd en hals vrij te bewegen. Zo kan hij alles om zich heen in de gaten blijven houden en schrikt hij minder snel.

Het touw moet niet zo lang zijn, dat het paard eroverheen kan stappen of met het hoofd onder het touw kan raken.

Het object waaraan je het paard vastzet, een ring of een paal bijvoorbeeld, moet stevig vastzitten en in ieder geval op schofthoogte zitten. Het paard loopt dan bij een schrikreactie minder risico om letsel op te lopen aan hals en rug. Zou je het paard vastzetten aan een beweeglijk deel, zoals een schuifdeur of een halve deur met spijlen, dan is in een panieksituatie het gevolg niet te overzien.

Als het mogelijk is, moet je het paard vastzetten met zijn hoofd naar buiten gericht en de achterhand naar een muur of balk. Als het paard dan schrikt of zich verzet, zal hij niet naar achteren gaan of aan het touw gaan hangen. Bovendien staat een vluchtdier, dat gewend is aan een gezichtsveld van bijna 360 graden, niet graag met zijn gezicht naar de muur. Dit geeft hem het idee dat hij naar voren niet weg kan en dat maakt hem extra nerveus.

Naar de wei brengen

Als je een paard naar de wei gaat brengen, moet je je goed bedenken wat er kan gebeuren. Het paard voelt dat het zo meteen vrij zal zijn en raakt daardoor opgewonden. Voorkom problemen en gevaarlijke situaties door goed op te letten en houd het paard onder controle. Als je bij de wei komt, is het het beste als je tussen het paard en het hek gaat staan. Zo kun je het hek open doen zonder dat het tegen je paard aankomt. Doe het hek ver genoeg open om jezelf en het paard door te laten. Leid het paard dan de wei in en keer om, om het hek dicht te doen. Houd het paard stevig vast en laat je niet de wei intrekken. Loop dan een flink stuk de wei in, weg van het hek, draai weer om, zodat het paard naar het hek kijkt. Nu ga je voor het paard staan en doe je het halster af. Doe rustig en maak het paard niet extra opgewonden. Stap dan achteruit en draai niet je rug naar het paard. Blijft het paard in de gaten houden terwijl je achterwaarts terugloopt naar het hek. Het paard zal blijven staan of verder de wei inlopen in plaats van jou achterna te lopen. Zo kun je dan gemakkelijk het hek weer opendoen en de wei uitgaan. Je voorkomt op deze manier dat je in een onveilige situatie komt door vreugdesprongen van het paard. Natuurlijk sluit je het hek weer goed af.

Wanneer er al paarden in de wei zijn, is het verstandig om deze op afstand te houden, want je weet nooit precies wat de reacties van de paarden zijn op de nieuwkomer. Als ze met zijn alle voor het hek staan te dringen, kan dit gevaarlijke situaties opleveren. Vraag in zo'n geval, omwille van de veiligheid, iemand om je even te helpen de andere paarden op een afstand te houden.

Laat een paard nooit los als je het niet volledig onder controle hebt. De risico's dat je door brokken of wild weggalopperen gewond raakt, zijn dan veel te groot. Maar bedenk wel, dat je eigen veiligheid altijd belangrijker is dan die van het paard. In noodgevallen geldt daarom: laat maar los.

Bijlage: maken paardenknoop

	
<p>Stap 1</p>	<p>Stap 2</p>
	
<p>Stap 3</p>	<p>Stap 4</p>
	
<p>Stap 5</p>	<p>Stap 6</p>

Stap 1: sla het touw om het vaste object heen

Stap 2: maak aan de rechterkant, waar het paard zou staan, een lus in het touw

Stap 3: draai het linkerdeel van het touw om de lus heen

Stap 4: haal het uiteinde van het touw onderlangs naar de rechterkant

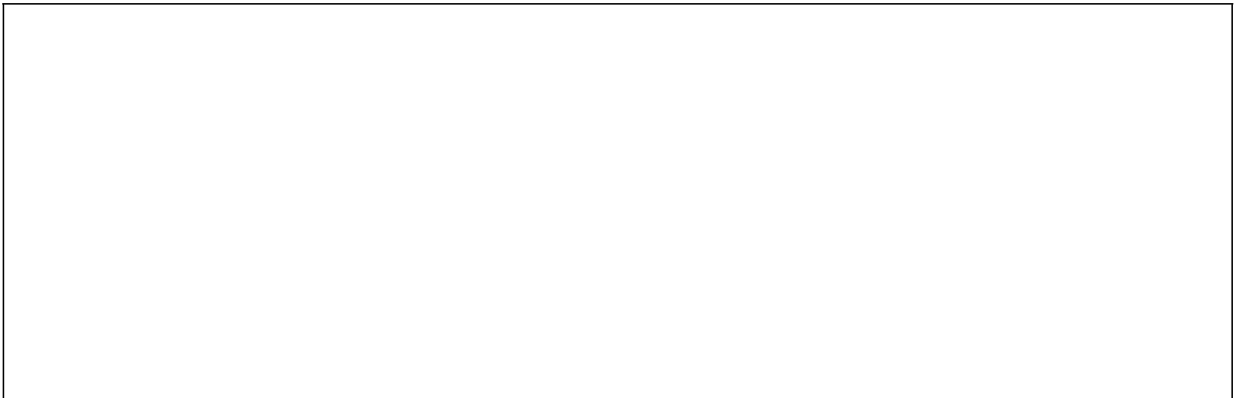
Stap 5: maak nu weer een lus in het touw, zoals bij stap 2

Stap 6: haal deze lus door de eerste lus heen

Stap 7: houd de lus vast en trek het touw aan door aan de kant van het paard aan het touw te trekken

B. Zelftoets

1. Teken een halster en benoem de verschillende onderdelen.

---

2. Welke 2 soorten haken kunnen er aan een halstertouw zitten?

---

3. Wanneer gebruik je de bij vraag 2 genoemde haken? Je gebruikt ze niet allebei voor dezelfde situatie.

---

4. Omschrijf hoe je een halster omdoet?

---

5. Aan welke kant van het paard loopt je tijdens het begeleiden?

---

6. Waarom maak je bij het draaien met je paard altijd een bocht naar rechts?

---

7. Waar moet je op letten als je een paard gaat vastzetten?

---

8. Hoe breng je een paard terug naar de wei?

---

9. Beschrijf een veilige manier om een paard naar een wei te brengen waar al andere paarden in staan?

---

10. Waarom draai je een paard altijd om in de wei voordat je het loslaat?

C. Praktijkopdrachten

Tijdens deze praktijkles ga je verschillende paarden hanteren en fixeren. Dit ga je op verschillende manieren doen.

1. Haal een paard uit de wei volgens de beschrijving zoals die in de theorie is gegeven.
2. Doe bij een paard in de stal het halster aan.
3. Haal een paard uit de stal en zet hem er ook weer terug in.
4. Zet het paard vast op de poetsplaats met de beschreven paardenknoop.

De bovenstaande stappen voer je uit bij minimaal 2 verschillende paarden. Schrijf aan het eind van de les op, wat je opviel per paard. Dit kunnen dingen van het paard zelf zijn, maar ook dingen aan de manier van hanteren of fixeren.

Manieren van hanteren / fixeren	Wat viel mij op?
Manier 1	
Manier 2	
Manier 3	
Manier 4	

Beoordeling door leerling

1. *Wat heb ik gedaan?*

2. *Wat ging goed?*

3. *Wat kon beter?*

4. *Hoe pak ik het de volgende keer aan?*

Feedback van de docent

Wat ging goed:

Tips:

Naam: ..... Klas: ..... Datum:	<i>Ruimte voor schoolstempel en paraaf docent</i>
--	---

Hanteren / fixeren / seksen rund	
 WETEN	<p>Als je deze lessen hebt geoefend ben je in staat om de dieren beschreven in deze lessencyclus op de juiste wijze te hanteren en fixeren. Dit moet op een diervriendelijke manier gebeuren, zonder het welzijn van het dier aan te tasten. Tevens kun je van de behandelde diersoorten het geslacht bepalen.</p>
 DOEN	<ul style="list-style-type: none"> • Respectvol omgaan met de dieren • Het dier op de juiste wijze uit het hok/ stal nemen • Het dier op de juiste wijze hanteren • Het dier op de juiste wijze fixeren • Het geslacht bepalen • Doortastend zijn
 HULP	<ul style="list-style-type: none"> • Opzoekboek dier/ rundvee encyclopedie • Touwtje met een lus erin. • Eventueel een oude autoband
 TIJD	<p>Deze les duurt 2 uren. Deze lessen hanteren/ fixeren zullen regelmatig geoefend moeten worden. Je moet van alle in deze les beschreven diersoorten de aftekenmatrix afgetekend hebben.</p>
 VROEG	<ul style="list-style-type: none"> • Zet eerst alle spullen klaar die je nodig hebt • Ben niet te bang, pak het dier stevig beet • Ga doortastend te werk, anders kun je het dier onnodig bezeren

A. Theorie

Hanteren

Hanteren is het dier oppakken op leiden op een zo veilig mogelijke wijze. Het is belangrijk dat je dieren waar je mee werkt ook op de juiste wijze kunt hanteren. Als je dieren wilt verzorgen moet je ze vaak uit hun verblijf halen. Ook is het denkbaar dat je de dieren wilt verplaatsen. Om dat allemaal veilig uit te kunnen voeren is het belangrijk dat je het hanteren van dieren meerdere keren goed oefent. Je moet een dieren soms uit hun verblijf halen om ze te verzorgen of je wilt hanteren

Fixeren

Als je een dier wilt controleren of behandelen moet je een dier kunnen fixeren. Fixeren is een dier op zo'n wijze vastpakken dat je het kunt controleren of behandelen zonder dat het risico bestaat dat het dier zichzelf of de behandelaar kan bezeren. Om dit te bereiken moet je het dier stevig en resoluut vastpakken. Het lijkt soms een beetje wreed maar de dieren hebben hier geen of weinig last van. Het is beter om het dier goed vast te pakken als dat het dier zich kan bezeren tijdens de controle of behandeling.

Geslacht bepalen (seksen)

Het geslacht van een dier bepalen noemt men ook wel seksen. Het is erg belangrijk dat je bij de verschillende dieren het verschil kunt zien en benoemen tussen een mannelijk en een vrouwelijk dier. Bij sommige diersoorten kunnen bijvoorbeeld kunnen de mannetjes niet samen gehuisvest worden. Ook als je wilt gaan fokken met dieren (of juist niet) is het handig als je het verschil weet tussen mannetjes en vrouwtjes. Het symbool voor mannelijke dieren is ♂, het symbool voor vrouwelijke dieren is ♀. Het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke dieren noemen we de geslachtskenmerken. We onderscheiden primaire en secundaire geslachtskenmerken.

Primaire geslachtskenmerken

Primaire geslachtskenmerken zijn kenmerken die al bij de geboorte aanwezig zijn. Dit zijn vaak de penis, balzak en de vagina.

Secundaire geslachtskenmerken

Secundaire geslachtskenmerken zijn lichamelijke geslachtskenmerken die zich pas ontwikkelen op het moment dat de dieren geslachtsrijp worden. Denk hierbij bijvoorbeeld op het groter worden van de kam en het ontwikkelen van sporen bij hoenders, het doorgroeien van de hoektanden tot slagstanden bij varkens, etc.

Runderen

Een koe leiden

Soms moet je met een koe de stal uit lopen. Je leidt de koe dan aan een halstertouw. Een koe loopt nooit naar het donker, maar altijd naar het licht. Houd daar rekening mee. Pas op voor uitglijden, in de stal is het vaak glad en wikkel het halstertouw nooit om je hand!!!! Als de koe op hol slaat trek de lus zich strak en kan je het touw niet meer loslaten.

Stap 1:

Loop met een halstertouw naar de koe toe die je wilt gaan leiden. Praat tegen de koe zodat zij weet dat je eraan komt. Benader de koe van de zijkant of schuin van voren. Als je bij de koe bent leg je een hand op de achterhand van de koe en loop je naar de kop van deze koe. Doe de koe een halster of een touwhalster om.

Stap 2:

Trek de koe met je mee. Zorg ervoor dat je net voor de koe loopt. Zo geef je de koe niet de ruimte om te gaan rennen. Leid de koe naar de plek waar je haar wilt hebben en zet de koe vast met de paardenknoop. Je gebruikt de paardenknoop om de koe in een noodsituatie snel las te kunnen maken.

Stap 3:

Wil de koe niet lopen, geef haar dan een tik op de kont. Als je niet alleen bent kan je dat ook door de andere persoon laten doen.

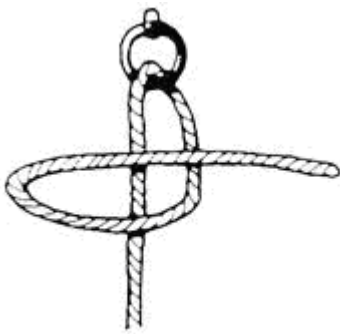
Een koe vastzetten

Een koe zet je vast als je een koe wilt controleren of behandelen of als de veearts het dier gaat behandelen. Je kan een koe onder andere vastzetten met een halstertouw, aan een zelfsluitend voerhek of een klauwbekapbox. Een koe zet je in een klauwbekapbox vooral als je de klauwen van een koe wilt bekappen. Dit is een specialistische handeling en deze handeling zal je dan ook niet snel zelf doen. Daarom zullen wij dit hier nu niet behandelen.

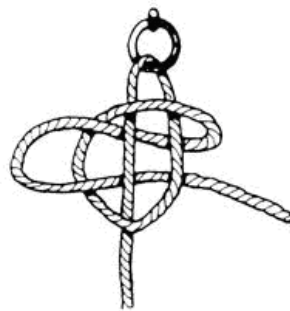
Koe vastzetten met het halstertouw.

Als je een koe wilt vastzetten met een halstertouw moet je het dier eerst invangen en naar de gewenste plaats leiden zoals hierboven beschreven. Voor een koe is het niet ongewoon om vastgezet te worden. Een koe is over het algemeen een rustig dier maar toch moet je er rekening mee houden dat de koe schrikt en wilt vluchten. Daarom is het belangrijk dat je het touw altijd snel los kan maken. Daarom maak je gebruik van de paardenknoop. Deze knoop kan je altijd dus altijd lostrekken als dat nodig is. Je moet dan wel een flinke ruk geven aan het touw.

Het maken van een paardenknoop

Stap 1

Stap 2

Geslacht bepalen

Een mannelijk rund is een stier, een vrouwelijk rund noemen we een koe. Als een rund pas geboren is noemen wij dit dier totdat het een 6 maanden wordt een kalf. Tussen de 6 en de 18 maanden is een jong rund een pink. Een drachtige pink wordt een vaars genoemd. Een gecastreerd rund wordt een os genoemd.

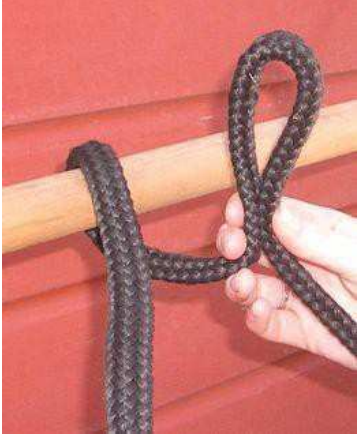

Primaire geslachtskenmerken

Het verschil tussen een stier en een koe is het gemakkelijkst te zien onder de staart van het rund. Bij elk rund zit direct onder zijn staart de anus. Is het dier vrouwelijk dan zit onder de anus de vulva. Is er geen vulva te zien dan is het een mannelijk dier. Verder kan je bij het dier onder aan de buik kijken. Is daar de koker te zien waaruit de penis tevoorschijn komt als de stier een koe wilt dekken en hangt er tussen de achterbenen het scrotum dan is het een stier (pas op!, bij een os is er geen scrotum meer aanwezig). Bij koeien zit er tussen de benen het uier dat bijzonder goed te herkennen is als de koe eenmaal heeft gekalfd.

Secundaire geslachtskenmerken

Bij runderen zijn de geslachten niet te herkennen aan de aanwezigheid of afwezigheid van horens. Koeien en stieren hebben namelijk allebei horens. Runderen worden vaak als kalf behandeld zodat ze geen horens krijgen. Een volwassen stier is groter, zwaarder en "vierkanter" dan een koe. Ook zijn ze vaker agressiever omdat ze in de natuur hun kudde moeten beschermen tegen roofdieren en concurrenten.

Bijlage: maken paardenknoop

	
<p>Stap 1</p>	<p>Stap 2</p>
	
<p>Stap 3</p>	<p>Stap 4</p>
	
<p>Stap 5</p>	<p>Stap 6</p>

	<p>Stap 1: sla het touw om het vaste object heen</p> <p>Stap 2: maak aan de rechterkant, waar het paard zou staan, een lus in het touw</p> <p>Stap 3: draai het linkerdeel van het touw om de lus heen</p> <p>Stap 4: haal het uiteinde van het touw onderlangs naar de rechterkant</p> <p>Stap 5: maak nu weer een lus in het touw, zoals bij stap 2</p> <p>Stap 6: haal deze lus door de eerste lus heen</p> <p>Stap 7: houd de lus vast en trek het touw aan door aan de kant van het paard aan het touw te trekken</p>

B. Zelftoets

1. Wat is het verschil tussen primaire en secundaire geslachtskenmerken?

---

2. Hebben alleen stieren horens?

---

3. Wat is het verschil tussen hanteren en fixeren?

---

4. Waarom moet je bij het leiden van een koe voor het dier lopen?

---

5. Heeft een mannelijk rund altijd een scrotum (balzak)?

---

6. Waarom mag je het touw niet om je hand draaien tijdens het leiden?

---

7. Wat doe je als de koe niet wilt lopen?

---

8. Hoe kun je ervoor zorgen dat een koe een donkere stal in wilt inlopen?

---

9. Wat zijn de primaire geslachtskenmerken van een koe?

---

10. Wat zijn de primaire geslachtskenmerken van een stier?

C. Praktijkopdrachten

Tijdens deze praktijklessen ga je verschillende koeien hanteren en fixeren. Ook ga je het geslacht van het dier bepalen.

1. Als je de paardenknoop nog niet beheerst oefen deze knoop dan eerst.
2. Ga de stal in en benader het rund zoals hierboven beschreven. Als je bij het rund bent doe het dan een halster om. Als het niet lukt vraag dan een klasgenoot of je docent om te helpen.
3. Als je het rund hebt ingevangen en het halster hebt omgedaan kan je de koe gaan leiden. Als de koe niet wilt lopen, vraag dan een klasgenoot om je te helpen.
4. Als je het rund naar de gewenste plek hebt geleid zet het dier dan vast met het leidtouw. Gebruik hiervoor de paardenknoop.
5. Bepaal nu het geslacht van het dier.
6. Herhaal het hanteren en het seksen bij minimaal 2 andere runderen.

Beoordeling door leerling

1. Wat heb ik gedaan?

2. Wat ging goed?

3. Wat kon beter?

4. Hoe pak ik het de volgende keer aan?

**Feedback van de
docent**

Wat ging goed:

Tips:

(zelf invullen)

Naam: .....

Klas: .....

Datum: .....

*Ruimte voor schoolstempel
en paraaf docent*

Hanteren/ fixeren & seksen schapen en geiten

WETEN

Als je deze lessen hebt geoefend ben je in staat om de dieren beschreven in deze lessencyclus op de juiste wijze te hanteren en fixeren. Dit moet op een diervriendelijke manier gebeuren, zonder het welzijn van het dier aan te tasten. Tevens kun je van de behandelde diersoorten het geslacht bepalen.

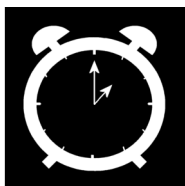
TOEPASSEN

- Respectvol omgaan met de dieren
- Het dier op de juiste wijze uit het hok/ stal nemen
- Het dier op de juiste wijze hanteren
- Het dier op de juiste wijze fixeren
- Het geslacht bepalen
- Doortastend zijn

NODIG

- Opzoekboek dier/ schapen en geiten encyclopedie
- Touwtje met een lus erin.
- Eventueel een oude autoband

TIJD

Deze les duurt 2 uren. Deze lessen hanteren/ fixeren zullen regelmatig geoefend moeten worden. Je moet van **alle** in deze les beschreven diersoorten de aftekenmatrix afgetekend hebben.

TIPS

- Zet eerst alle spullen klaar die je nodig hebt
- Ben niet te bang, pak het dier stevig beet
- Ga doortastend te werk, anders kun je het dier onnodig bezeren

A. Theorie

Hanteren

Hanteren is het dier oppakken op leiden op een zo veilig mogelijke wijze. Het is belangrijk dat je dieren waar je mee werkt ook op de juiste wijze kunt hanteren. Als je dieren wilt verzorgen moet je ze vaak uit hun verblijf halen. Ook is het denkbaar dat je de dieren wilt verplaatsen. Om dat allemaal veilig uit te kunnen voeren is het belangrijk dat je het hanteren van dieren meerdere keren goed oefent. Je moet een dieren soms uit hun verblijf halen om ze te verzorgen.

Fixeren

Als je een dier wilt controleren of behandelen moet je een dier kunnen fixeren. Fixeren is een dier op zo'n wijze vastpakken dat je het kunt controleren of behandelen zonder dat het risico bestaat dat het dier zichzelf of de behandelaar kan bezeren. Om dit te bereiken moet je het dier stevig en resoluut vastpakken. Het lijkt soms een beetje wreed maar de dieren hebben hier geen of weinig last van. Het is beter om het dier goed vast te pakken als dat het dier zich kan bezeren tijdens de controle of behandeling.

Geslacht bepalen (seksen)

Het geslacht van een dier bepalen noemt men ook wel eens seksen. Het is erg belangrijk dat je bij de verschillende dieren het verschil kunt zien en benoemen tussen een mannelijk en een vrouwelijk dier. Bij sommige diersoorten kunnen bijvoorbeeld kunnen de mannetjes niet samen gehuisvest worden. Ook als je wilt gaan fokken met dieren (of juist niet) is het handig als je het verschil weet tussen mannetjes en vrouwtjes. Het symbool voor mannelijke dieren is ♂ het symbool voor vrouwelijke dieren is ♀. Het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke dieren noemen we de geslachtskenmerken. We onderscheiden primaire en secundaire geslachtskenmerken.

Primaire geslachtskenmerken

Primaire geslachtskenmerken zijn kenmerken die al bij de geboorte aanwezig zijn. Dit zijn vaak de penis, balzak en de vagina.

Secundaire geslachtskenmerken

Secundaire geslachtskenmerken zijn lichamelijke geslachtskenmerken die zich pas ontwikkelen op het moment dat de dieren geslachtsrijp worden. Denk hierbij bijvoorbeeld op het groter worden van de kam en het ontwikkelen van sporen bij hoenders, het doorgroeien van de hoektanden tot slagstanden bij varkens, etc.

Geiten

Hanteren

Stap 1

Laat het geitje merken dat je er bent door tegen hem te praten. Geitjes zijn erg nieuwsgierig en komen over het algemeen naar je toe. Als het geitje niet wil komen lok het dan met wat voer. Zorg dat je het touwtje met een lus bij de hand hebt. Vang het geitje. Pak het geitje liever niet aan de horens vast.

Stap 2

Doe de lus om de nek van het geitje. Trek de lus aan maar laat een handbreedte ruimte tussen het touwtje en de nek van het geitje.

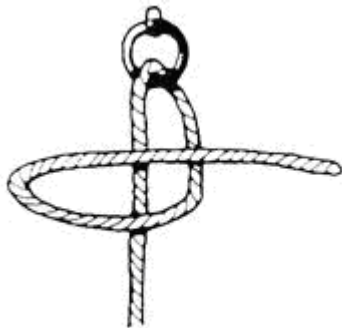
Stap 3

Maak een knoop in de lus zodat deze niet strakker of wijder kan worden. De lus mag geen stropwerking hebben. Je kan nu met het geitje lopen. Hou het geitje kort en loop zo ontspannen mogelijk.

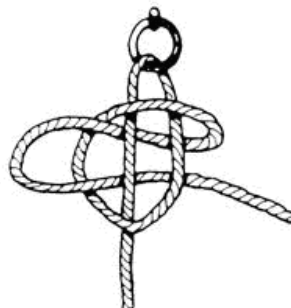

Stap 4

Zet het geitje dicht tegen de wand vast met een paardenknoop zodat je in een noodsituatie het geitje met één ruk aan het touw kunt bevrijden. Laat een geit zo nooit alleen. Als de geit schrikt kan het dier zichzelf ophangen.

Stap 1
paardenknoop

paardenknoop
stap 2

Fixeren

Stap 1

Ga op je knieën zitten en druk de geit stevig tegen je aan. Druk met 1 arm zijn kop naar achteren zodat de geit jou niet kan bezeren met zijn horens.

Stap 2

Leun naar voren en ga met je handen “binnendoor” naar de poten die het dichtste bij jouw benen zijn. Als je er niet bij kunt kan je de poten van de geit een beetje naar voren duwen met je knieën.

Stap 3

Til de geit voorzichtig op aan zijn poten. Laat daarbij de geit naar beneden glijden over jouw dijbenen. Zorg ervoor dat de geit rustig op de grond komt te liggen.

Stap 4

Druk met je onderarmen de hals en de achterhand van de geit naar beneden.

Stap 5

Eventueel ga je op het geitje zitten. Zo kan je dan de geit behandelen of zijn hoefje bekappen.

Schape

Hanteren

Schape kun je verplaatsen met een wagentje of door ze zelf te laten lopen. De kleine rassen kun je wel optillen, maar dat wordt niet zo vaak gedaan.

Korte stukjes lopen de schape meestal zelf. Het makkelijkste gaat dit door ze achter een emmer met brok aan te laten lopen. Het zijn immers *kuddedieren*, maak daar gebruik van! Als je één dier moet verplaatsen ga dan als volgt te werk:

Stap 1

Laat weten dat je er bent door tegen het schaap te praten. Een schaap is een vluchtdier dus het komt niet zomaar naar je toe. Lok het schaap daarom met een emmer voer. Doe een arm onder de kop van het schaap. Zorg ervoor dat je met je arm niet de luchtpijp van het schaap dichtdrukt. Hou dan je arm lager

Stap 2

Pak met de andere hand de staart (of het stompje hiervan). De staart kun je dan als aandrijfmechanisme gebruiken, terwijl je de kop gebruikt om te sturen. Natuurlijk kun je het schaap ook een halster met een touw aandoen, maar dat moet je dan wel bij je hebben.

Fixeren

Stap 1

Vang het schaap zoals hierboven beschreven.. Probeer om het schaap niet aan de wol te vangen. Soms is dit echter onvermijdelijk. Pak het schaap stevig vast in de vang. De vang is een huidplooi net voor de achterbenen. Als je rechts bent met je linkerhand, ben je links dan met je rechterhand.

Stap 2

Pak met je andere hand de bek van het schaap stevig vast en draai de kop van het schaap naar de schouder. Breng nu het schaap uit evenwicht door je knie tegen het schaap te drukken en draai mee. Het schaap gaat nu bijna vanzelf op zijn kont zitten.

Stap 3

Pak de voorpoten van het schaap vast en zet het schaap op zijn kont. Heb je een schaap met een dunne kont dan kun je het schaap in een oude autoband zetten.

PAS OP dat het schaap niet over zijn rug rolt!!

Hierdoor kunnen de ingewanden van het schaap draaien. Zet het schaap daarom altijd in dezelfde richting terug op zijn poten.

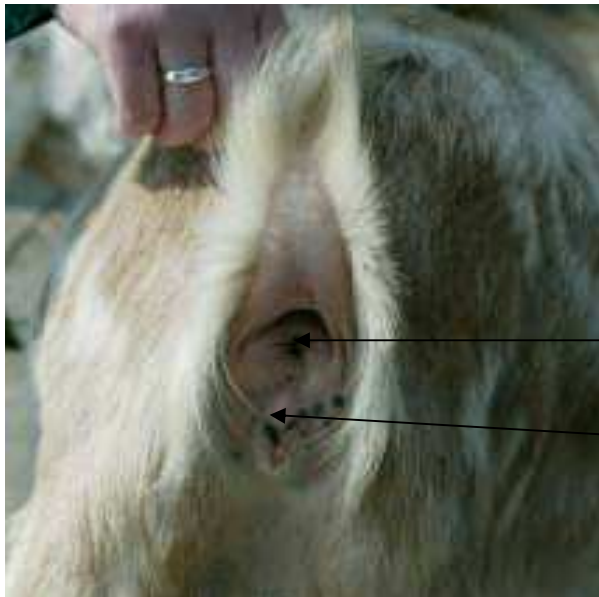

Geslacht bepalen geit en schaap

Een mannelijke geit noemen wij een bok, een vrouwelijke geit is een geit en een jong noemen wij een lam. Als een bok is gecastreerd noemen wij dit een hamel. Bij de schapen noemen wij een mannelijk dier een ram, een vrouwelijk dier een ooi en een jong is een lam. Ook bij de schapen heet een gecastreerd mannelijk dier een hamel.

Primaire geslachtskenmerken

Het verschil tussen een mannelijke geit of schaap ten opzichte van een vrouwelijke geit of schaap is het beste te zien onder de staart van de dieren. Bij alle geiten en schapen zit direct onder de staart de anus. Bij een geit/ ooi zit daaronder de vulva, terwijl dit niet het geval is bij een bok/ ram. Bij een bok/ram zie je onder de buik de koker waaruit de penis naar buiten komt als de bok/ ram een geit/ ooi wilt dekken en tussen zijn achterbenen hangt het scrotum. Dit is natuurlijk bij een geit/ooi niet aanwezig.

Anus

Vulva

Vrouwelijke geit (♀)

Secundaire geslachtskenmerken

Een belangrijk secundaire geslachtskenmerk bij bokken is de zogenaamde 'bokkegeur'. Als bokken geslachtsrijp zijn scheiden zij een penetrante geur af die duidelijk vanaf een afstand is te herkennen. Je kan bij geiten niet aan de horens of sik zien of het een bok of een geit is. Volwassen bokken en rammen zijn ook groter dan geiten of ooiën waarbij rammen ook een grovere kop hebben dan ooiën.

B. Zelftoets

1. Wat is het verschil tussen primaire en secundaire geslachtskenmerken?

---

2. Wat is de gemakkelijkste manier om schapen te verplaatsen ?

---

3. Wat is het verschil tussen hanteren en fixeren?

---

4. Waar moet je goed op letten als je een geit met een touw wilt hanteren?

---

5. Wat zit de vang bij een schaap?

---

6. Waar moet je op letten als je een schaap na het fixeren terug op de poten wilt zetten?

---

7. Wat is een belangrijk secundair geslachtskenmerk bij geiten?

---

8. Waarom mag je een geit die is vastgezet met een touw niet alleen laten?

---

9. Hoe kun je een geit/ ooi herkennen ten opzichte van een bok/ram?

---

10. Hoe kun je schapen en geiten het beste lokken?

C. Praktijkopdrachten

Tijdens deze praktijklessen ga je verschillende schapen en geiten hanteren en fixeren. Ook ga je het geslacht van het dier bepalen.

1. Haal een geit uit zijn hok, of vang er een op de juiste wijze. Hanteer het dier zoals hierboven beschreven.
2. Als je de geit goed kun hanteren mag je proberen om de geit te fixeren. Als het niet goed lukt laat je dan helpen door een klasgenoot of vraag je docent om hulp.
3. Als je de geit goed gehanteerd hebt kan je het geslacht van het dier bepalen. Welk geslacht heeft het dier dat je vast hebt? Zorg ervoor dat je minimaal 1 mannetje en vrouwtje hebt gesekt.
4. Herhaal het hanteren/ fixeren en het seksen bij minimaal 2 andere geiten .
5. Als je klaar bent laat je het geleerde controleren bij je docent.

Doe nu hetzelfde als hierboven maar dan met 3 schapen.

Beoordeling door leerling

1. Wat heb ik gedaan?

2. Wat ging goed?

3. Wat kon beter?

4. Hoe pak ik het de volgende keer aan?

Feedback van de docent

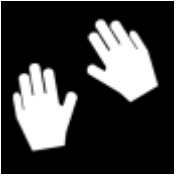

(zelf invullen)

Wat ging goed:

Tips:

Naam: ..... Klas: ..... Datum:	<i>Ruimte voor schoolstempel en paraaf docent</i>
---	---

Hanteren / fixeren reptielen / amfibieën	
 WETEN	<p>Aan het einde van deze les moet je kennis hebben over verschillende manieren van vangen terrariumdieren. Tevens weet je enkele gevaren te benoemen voor jezelf als voor de dieren.</p>
 DOEN	<ul style="list-style-type: none"> • Gedrag van terrariumdieren herkennen • Rustig zijn en blijven
 NODIG	<ul style="list-style-type: none"> • Vangstok of pincet • Vervoersdoos
 TIJD	<p>Duur les: 1 lesuur (45 min)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 10 min bespreken opdracht • 15 min lezen theorie, opdracht en maken zelftoets • 10 min maken praktijkopdracht • 10 min nabespreken opdracht
 TIPS	<ul style="list-style-type: none"> • Zet eerst alles klaar voordat je begint • Maak afspraken met elkaar wie wat doet • Houdt rekening met de aanwezigheid van water en stroom • WATER EN STROOM SAMEN IS GEVAARKLIJK. LET HIER OP!!!

A. Theorie

Hanteren van terrariumdieren

Over het algemeen is de regel dat alle terrariumdieren geen dieren zijn om mee te knuffelen of stoer mee te doen. Het zijn kijkdieren!! Soms is het noodzakelijk dat een dier gehanteerd dient te worden. Probeer dit altijd tot een minimum te beperken. Als het toch moet omdat het terrarium schoon gemaakt moet worden of het dier gaat verhuizen. Houd er rekening mee dat veel dieren van de stress alles onder zich laten lopen en dat je de cloaca dus van je af moet houden. Onrustig of twijfelend gedrag kan agressie bij de dieren uitlokken. Probeer nooit in paniek te raken als er iets gebeurt en laat een dier nooit vallen. Als je bij een beet je vingers terug trekt wordt de wond alleen maar erger.

Was na het hanteren en verzorgen van terrariumdieren de handen met zeep in verband met salmonella besmetting.

Werk altijd hygiënisch en maak ook nooit een terrarium in de keuken schoon.

Laat kleine kinderen alleen maar kijken en nooit de dieren of de terraria aanraken.

Probeer nooit de held uit te hangen. Als je niet weet of een dier giftig is, dan hanteer je het nooit. Haal er altijd een professional bij. Probeer het dier te isoleren door er iets groots overheen te zetten waaruit het dier niet kan ontsnappen. Mocht dit niet lukken, speel dan niet met je eigen leven.

Dieren kunnen op verschillende manieren reageren. Sommige poepen alles onder, andere bijten en slaan met de staart, weer andere gooien de staart af of gaan dood liggen. Veel amfibieën geven (giftige) stoffen af of blazen zich op. Dit is weer per dier verschillend. Het is dan ook zaak dat je je van tevoren in het dier verdiept hebt zodat je weet wat je te wachten staat.

Het dier dat het meest gehanteerd wordt is de slang. Daarom over dit dier een korte uitleg. Als je een vreemde slang op straat tegen komt en je weet niet wat voor een soort het is, is er maar een mogelijkheid. De slang op veilige afstand volgen, probeer een foto te maken en schakel hulp in.

Voor ongevaarlijke slangen die je wel kent kun je als volgt te werk gaan. Was altijd je handen voordat je je dier wil oppakken, een slang is erg gevoelig voor allerlei soorten parasieten. Je kunt hiermee ziektes voorkomen. Heb je een ander dier aangeraakt, neem een muis als voorbeeld, was dan zeker je handen. Je slang kan denken dat je hand een muis is, en zou je kunnen bijten. Ook na het aanraken van je slang was je je handen. Benader je slang van de zijkant, als je je hand boven hem houdt kan hij zich bedreigt voelen. Raak hem eerst aan, voordat je hem pakt, hij weet dan wat er gaat gebeuren. Aarzel nooit, je hand terugtrekken omdat je twijfelt kan je slang doen schrikken. Pak een jonge slang met 1 hand in het midden van zijn lichaam, een grotere slang pak je met 2 handen. Geef je slang het gevoel dat hij niet kan vallen, het kan zijn dat je slang zich om je hand heen krult, dat trekt nogal. Maak geen onverwachte bewegingen, doe rustig aan en schenk de tijd aan je dier en niet aan iets anders.

Leg je slang nooit om je nek, je dier heeft het gevoel dat hij kan vallen en zal om maar niet te vallen zich om je nek heen slaan, wurgen dus. Je kan in paniek raken en slangen zijn ontzettend sterk. Daarnaast kan de huid van een slang allemaal ziektekiemen bevatten die dan bij jou in de nek zitten.

Natuurlijk kan het een keer voorkomen dat je slang in een rotbui is en een keer bijt. Probeer dan niet je hand terug te trekken, je maakt de wond alleen maar erger en je kunt daarbij je dier ernstig beschadigen. Vaak laat een slang meteen weer los, soms houdt de slang vast en wil niet meer loslaten. Er zijn dan twee opties, je kunt een wattenstaafje voor zijn ogen houden. Het kan zijn dat de

slang loslaat en daar in hapt. Of je duwt een watje met een beetje alcohol (70%) op zijn neus. Was je handen naderhand goed en ga naar de huisarts en laat de wond(je) bekijken. Zorg ervoor dat je je dier zo snel mogelijk weer oppakt, als het te lang gaat duren kun je bang worden voor je dier. Dat is geen beste zaak want dan kan de verzorging in gevaar komen. Durf je echt niet meer zorg dan dat je zo snel mogelijk een nieuw adres voor je dier vindt. Het kan zijn dat je dier het helemaal niet leuk vindt om opgepakt te worden en begint te blazen en sissen. Moet je dier er echt uit, leg dan even een handdoek over hem heen. Tevens kun je gebruik maken van een slangenhaak. Oefen hiermee altijd op een niet agressieve slang.

En nog even een tip: blijf bij reuzenslangen altijd oppassen, ze zijn echt sterker dan een volwassen man.

B. Zelftoets

1. Waarom moet je reptielen liefs niet vaak hanteren?

---

2. Wat kan het gevaar zijn als je een dier niet kent?

---

3. Wanneer en waarom moet je je handen wassen bij het hanteren?

---

4. Hoe zal een slang reageren als je eerst een muis hebt vast gehad en daarna een slang probeert te pakken?

---

5. Waarom kan het belangrijk zijn dat je een foto maakt van de slang die je niet kent?

---

6. Welk gevaar is er bij het terugtrekken van je hand tijdens een beet?

---

7. Wat kun je doen als een slang niet loslaat?

---

8. Waarmee moet je uitkijken met slangen om je nek?

---

9. Geef enkele verdedigingsmethoden van reptielen en amfibieën?

---

10. Welk hulpmiddel kun je gebruiken om een slang uit het terrarium te pakken?

C. Praktijkopdrachten

Kies voor de volgende opdracht 1 terrarium uit.
Slang hanteren.

1. Wat heb je allemaal nodig?

---

2. Maak de situatie veilig en werkbaar. Wat moet je allemaal doen?

---

3. Als je de slang gevangen hebt, kun je hem dan verplaatsen in een ander terrarium?

---

4. Hoe ga je te werk?

---

5. Je kunt nu de slang gaan vangen?

6. Zet de slang in het bakje dat klaar staat.

7. Hanteer in overleg met je docent ook andere reptielen en amfibieën.

Beoordeling door leerling

1. *Wat heb ik gedaan?*

2. *Wat ging goed?*

3. *Wat kon beter?*

4. *Hoe pak ik het de volgende keer aan?*

Feedback van de docent

(zelf invullen)

Wat ging goed:

Tips:

Naam: ..... Klas: ..... Datum:	<i>Ruimte voor schoolstempel en paraaf docent</i>
---	---

Vangen Aquariumvissen	
 WETEN	<p>Aan het einde van deze les moet je kennis hebben over verschillende manieren van vangen aquariumvissen. Tevens weet je enkele gevaren te benoemen voor jezelf als voor de vissen.</p>
 DOEN	<ul style="list-style-type: none"> • Gedrag van vissen herkennen • Rustig zijn en blijven
 NODIG	<ul style="list-style-type: none"> • Netjes • Aquarium met vissen
 TIJD	<p>Duur les: 1 lesuur (45 min)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 10 min bespreken opdracht • 15 min lezen theorie, opdracht en maken zelftoets • 10 min maken praktijkopdracht • 10 min nabespreken opdracht
 TIPS	<ul style="list-style-type: none"> • Zet eerst alles klaar voordat je begint • Maak afspraken met elkaar wie wat doet • Houd rekening met de aanwezigheid van water en stroom • WATER EN STROOM SAMEN IS GEVAARKLIJK. LET HIER OP!!!

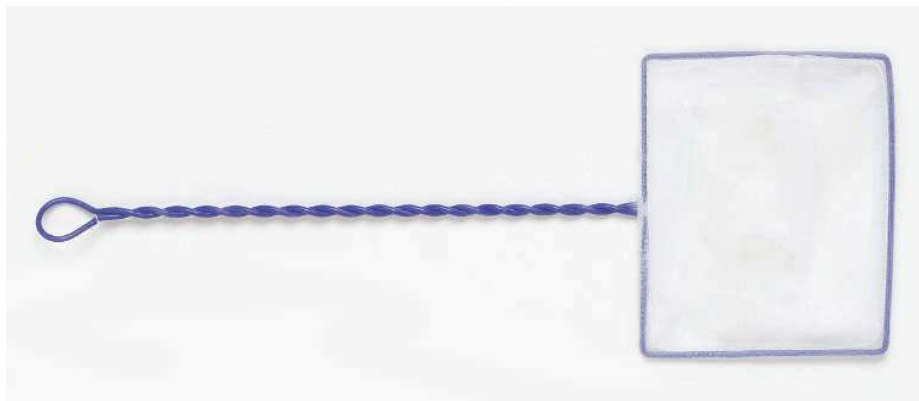
A. Theorie

Vangen van vrijzwemmende vissen

Het meest bekend voor het vangen van vissen is het netje. Veel mensen proberen al jagend met dit netje de vis te vangen. Je zult zien dat dit zelden lukt. Dit komt omdat een vis veel sneller en wendbaarder is dan degene met het netje. Het netje heeft in het water te veel weerstand. Gevolg is dat de stress zowel bij de vissen als bij degene die het netje bediend met de seconde toeneemt. Stelregel is, dat als je de vis niet binnen 5 minuten gevangen hebt, je moet stoppen. Anders kan de stress te veel ellende voor jezelf, de te vangen vis en ook de andere vissen veroorzaken.

Hoe kun je het nu het beste doen?

Allereerst moet je weten dat er verschillende netjes op de markt zijn. Deze verschillen in grootte en in fijnmazigheid van het net. Het spreekt voor zich dat grotere netten trager zijn dan kleine netjes. Ook zijn fijnmazige netjes trager omdat ze meer weerstand hebben. Daarbij zijn fijnmazige netjes beter voor de vis omdat deze de slijm laag minder beschadigen.

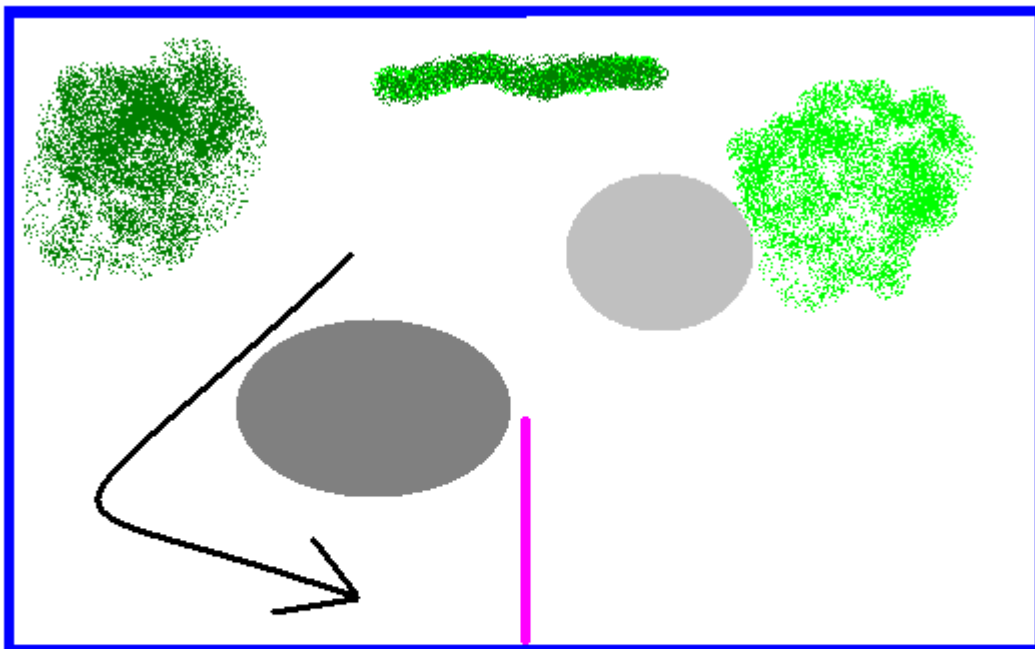

Het beste werkt een combinatie van de 2 uiterste. Een klein grofmazig netje om mee te jagen en een groot fijnmazig om de vis eventueel in te jagen.

Hoe kun je dit het beste doen?

Je plaatst het grote netje op een strategische plek bij de voorruit. Het handigste is een soort fuik te creëren. Zie bijgevoegde tekening.

= De jaagrichting voor het kleine netje

= De plaats waar je het grote netje neerzet

Met het kleine netje kun je proberen de vis te vangen of in het grote netje te jagen. Dit alles kan zeer snel gaan, dus wees op alles voorbereid. Als de te vangen vis in een van beide netjes zit is het noodzakelijk de opening van het netje tegen de voorruit aan te duwen. Hierdoor kan je bij twijfel de vis eventueel nog bekijken. Ook kun je er voor zorgen dat de vis dieper het netje in gaat door een kleine tik op de voorruit. Daarna dient het netje redelijk snel via de voorruit omhoog getrokken te worden. Zorg dat je alles klaar hebt staan en laat de vis niet te lang in het netje. Zorg er ook voor dat de vis zich niet beschadigt. Als je de vis in het netje vervoerd, moet je altijd een hand of eventueel ander voorwerp boven het netje houden zodat de vis er niet uit kan springen. Schrik niet als de vis ineens begint te spartelen en als je nat wordt. Het is maar water en dat droogt vanzelf op. Houdt er altijd rekening mee dat een vis 3x zoveel kracht heeft dan dat je verwacht. Schrik ook hier niet van.

Vangen van niet vrijzwemmende vissen.

Welke visgroepen worden hiermee bedoeld. Dit zijn meervallen, modderkruipers, grondels. Bij deze vissen schuilt een gevaar. Ze zijn gewapend met stekels. Deze vissen dus ook niet zomaar in de hand pakken. Bij meervallen en grondels zit het gevaar in de verharde vinstralen. Hiermee kunnen ze in stress situaties niet alleen mensen maar ook andere vissen kunnen steken. Deze vissen moeten dit vaak met de dood bekopen. Tip: Vervoer nooit pantsermeervallen (Corydoras- en Bronchis-soorten) samen met andere vissen in een plastic zak. Bij grotere harnasmeervallen en andere meervallen zit meer het gevaar in de kracht van de dieren. Ook hier zijn de vinstralen verhard. Hierdoor kan de vin erachter makkelijk scheuren. Aangezien deze vinstralen zeer scherp kunnen zijn kun je je er aan verwonden. Daarnaast kunnen grotere dieren zoveel kracht uitoefenen dat je klem kan komen te zitten

tussen het lichaam en de vin. Bij de veel verkochte *Ancistrus* soorten moet ook nog rekening gehouden worden met de stekels bij de kieuwen.

Modderkruipers geldt eigenlijk hetzelfde voor. Alleen zit door niet het gevaar in de verharde vinstralen, maar in een eventuele stekel onder het oog.

Bij het vangen van deze dieren kun je ongeveer hetzelfde te werk gaan als bij vrijzwemmende vissen. Alleen bij het loslaten moet je meer geduld hebben. Het is bijna zeker dat de dieren met hun vinnen vast hangen in het net. Plaats daarom het dier met het net in het nieuwe verblijf. Probeer het dier niet te helpen aangezien je dan altijd het dier verwond of eventueel jezelf. Doe het netje binnenste buiten en laat het dier zichzelf losmaken. Dit is het meest veilig voor jou en het dier.

Verdere tips:

- Als je een groep vissen moet vangen. Tel ze van te voren even, dan weet je of je ze allemaal hebt.
- Verwijder planten en attributen die in de weg staan voor de beweeglijkheid van het netje.
- Probeer zo min mogelijk rotzooi doen opwarrelen. Dit belemmerd je zicht.
- Kijk altijd door de voorruit of een zijruit. Nooit van boven kijken, zodra je beweegt wordt het wateroppervlak rimpelig en zie je niets meer.
- Jaag nooit langer dan 5 minuten.
- Het wil wel eens helpen om het water te laten zakken.
- Als het water troebel is, laat het dan maar met rust, morgen is weer een dag.
- Voor het vangen van roofvissen, zoals piranha, altijd met een stalen netje ivm doorbijten.

B. Zelftoets

11. Welk twee grote groepen kunnen we onderscheiden bij het vangen van vissen?

---

12. Wat is een fout die veel mensen maken als ze vissen willen gaan vangen?

---

13. Waarin kun je vangnetjes onderscheiden?

---

14. Waarom bewegen fijnmazige netjes trager in het water?

---

15. Leg uit hoe je het beste een vis kan vangen?

---

16. Welk gevaar is er bij het vangen van pantsermeervallen?

---

17. Welk gevaar is er bij het vangen van een Ancistrus?

---

18. Welk gevaar is er bij het vangen van een Modderkruiper?

---

19. Welk gevaar is er bij het vangen van piranha's?

---

20. Geef enkele tips voor het vangen van vissen?

Praktijkopdrachten

Kies voor de volgende opdracht 1 aquarium uit.

Vissen vangen.

1. Wat heb je allemaal nodig?

---

2. Maak de situatie veilig en werkbaar. Wat moet je allemaal doen?

---

3. Als je de vis gevangen hebt, kun je hem dan verplaatsen in een ander bakje?

---

4. Hoe ga je te werk?

---

5. Je kunt nu de vissen gaan vangen? Hoelang mag je proberen? Hoe laat is het nu?

---

6. Hoe laat is het als je de vis gevangen hebt?

---

7. Zet de vis in het bakje dat klaar staat.

Beoordeling door leerling

8. Wat heb ik gedaan?

9. Wat ging goed?

10. Wat kon beter?

11. Hoe pak ik het de volgende keer aan?

Feedback van de docent

(zelf invullen)

Wat ging goed:

Tips: